

**Міністерство юстиції України
Академія Державної пенітенціарної служби**

Кафедра кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології

ДИПЛОМНА РОБОТА МАГІСТРА

**ПЕНІТЕНЦІАРНА СИСТЕМА ШВЕЦІЇ:
ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ШЛЯХИ ЙОГО
ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ**

Виконав:

слухач 2-го курсу, 361 групи,
лейтенант внутрішньої служби
Адаменко Єлизавета Василівна

(підпис)

Науковий керівник:

професор кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та
кримінології, доктор юридичних наук,
підполковник внутрішньої служби
Пузирьов Михайло Сергійович

(підпис)

Нормоконтролер:

доцент кафедри кримінального, кримінально-
виконавчого права та кримінології, кандидат
юридичних наук
Царюк Сергій Васильович

(підпис)

Національна шкала _____

Кількість балів: __ Оцінка ECTS __

Робота допущена до захисту в ЕК

«___»_____ 20__ року, протокол № __

засідання кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології

Чернігів, 2021

З М І С Т

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	3
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ ШВЕЦІЇ	12
1.1. Генезис пенітенціарної системи Швеції та розвиток законодавчого регулювання її функціонування.....	12
1.2. Поняття кримінальних покарань за законодавством Швеції	20
1.3. Етичні засади функціонування пенітенціарної системи Швеції.....	29
РОЗДІЛ 2. КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СЛУЖБИ ТЮРЕМ І ПРОБАЦІЇ ШВЕЦІЇ	37
2.1. Особливості призначення покарань за кримінальним законодавством Швеції.....	37
2.2. Загальна характеристика діяльності тюремної системи Швеції	47
2.3. Загальна характеристика діяльності служби пробації Швеції	60
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ ШВЕЦІЇ В УКРАЇНІ	70
3.1. Основні напрями впровадження досвіду діяльності Служби тюрем і пробації Швеції у діяльність Департаменту з питань виконання кримінальних покарань та Державної установи «Центр пробації» Міністерства юстиції України	70
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
ДОДАТКИ	87

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

BRA (Brottsförebyggande rådet)	Національний комітет Швеції із запобігання злочинам
CIDES (Centre for Information on Destructive Subcultures)	Центр інформації по деструктивним субкультурам Швеції
KRIS (Kriminellas revansch i samhället)	«Злочинці повертаються в суспільство» - шведська некомерційна організація колишніх засуджених, що створена для допомоги засудженим, які мають серйозні психологічні проблеми: напади агресії, схильність до насильства, пристрасть до алкоголю і наркотиків, тощо
FoU (Forskning och utvärdering)	Підрозділ науково-дослідних та оціночних досліджень, науково-дослідних та науково-дослідних робіт Служби тюрем и пробації Швеції
ECAD (European cities against drugs)	Міжнародна некомерційна організація «Європейські міста проти наркотиків»
Kriminalverden	Служба тюрем и пробації Швеції
Half-way houses	«будинки на півдорозі» - будинки, де шведські засуджені перебувають під час підготовки до звільнення
IÖV (Intensivövervakning)	Інтенсивний моніторинг з електронним контролем) - альтернативний спосіб відбування тюремного ув'язнення
KOS (Kriminalvård och statistik)	Управління статистики Служби тюрем и пробації Швеції, що отримує статистичні дані про клієнтів в установах, тюрмах та пробації

KRUT	Система організації підготовки співробітників Служби тюрем і пробації Швеції, що реалізується у Центрі підготовки тюремного персоналу
ДПВ	довічне позбавлення волі
КВК України	Кримінально-виконавчий кодекс України
КК України	Кримінальний кодекс України
КК Швеції	Кримінальний кодекс Швеції
ПК	Персональний комп'ютер
УДЗ	Умовно-дострокове звільнення

ВСТУП

Актуальність теми (обґрунтування вибору теми дослідження).

Кримінальна політика будь-якої держави як правило реалізується в ході проходження трьох обов'язкових стадій, під час яких: а) кримінальне законодавство загрожує застосуванням санкцій; б) суд, керуючись кримінальними та кримінально-процесуальними нормами, призначає покарання; в) спеціальні органи та установи державного примусу забезпечують виконання кримінального покарання. Отже, виконуючи функцію основної та необхідної ланки у процесі боротьби зі злочинністю, процес виконання кримінальних покарань вимагає до себе не менш пильної уваги, ніж дві попередні стадії. Саме тому дослідження історії пенітенціарної системи, становлення і розвитку її окремих елементів є важливими при визначенні основних напрямків сучасної кримінальної політики держави.

У Швеції створена пенітенціарна система, що відповідає критеріям кримінально-виконавчої системи демократичної правової держави, яка гарантує ефективний захист прав усіх своїх громадян, як жертв злочинів, так і засуджених. У зв'язку з цим досвід діяльності пенітенціарної системи Швеції як шлях від ув'язнення в одиночній камері до соціальної діяльності з метою ресоціалізації засудженого становить певний інтерес при розробці напрямів кримінальної політики і форм організації виконання покарань в Україні. Також слід зазначити, що зіставлення шведської структури управління пенітенціарною системою з тією, яка склалася в Російській імперії у середині XIX століття завдяки тюремній реформі 1879 р. доводить запозичення саме шведського досвіду тюремного управління.

На наш погляд, дослідження структури і функціонування, а також вивчення нормативно-правової основи діяльності пенітенціарних систем зарубіжних країн є вельми корисним з точки зору пошуку найбільш оптимальних форм діяльності щодо виконання кримінальних покарань в Україні, враховуючи кризовий стан сучасної національної пенітенціарної

системи та пошук її оптимальної моделі, що триває вже біля тридцяти років. Вищевикладене у повній мірі стосується й динаміки розвитку будь-якої пенітенціарної системи.

В межах проведеного дослідження під пенітенціарною системою слід розуміти сукупність заходів, що вживаються державою, з метою реалізації її кримінальної політики під час точного і неухильного виконання покарання. Цілі пенітенціарної системи конкретної держави можуть варіюватися від залякування і фізичного знешкодження до виховання злочинця, що залежить від рівня розвитку демократії країні та ступеня гуманізації суспільних відносин. У розвинених правових державах, в тому числі і у Швеції, в даний час основною метою діяльності щодо виконання кримінального покарання вказується ресоціалізація засудженого, тобто повернення його в суспільство в якості правослужняної громадянина і тим самим попередження вчинення ним нових злочинів. Шведська служба тюрем і пробації – *Kriminalverden* – це державний орган, відповідальний за установи виконання покарань, тюрми та пробацію. Її завдання - працювати з поліцією, прокуратурою і судами для зниження рівня злочинності та підвищення безпеки громадян.

Аналіз публікацій за тематикою дослідження. Особливе місце при проведенні дослідження займало вивчення матеріалів офіційного сайту *Kriminalverden*, у тому числі офіційних документів, що там розміщені – Кримінального кодексу Швеції, Закону «Про тюрми», Директиви *Kriminalverden* від 07. 01.2013 № 11-2012-26022, Кодексу етики *Kriminalverden*, Річного звіту *Kriminalverden* за 2019 рік, листа-постанови *Kriminalverden* за 2020 рік». Неодноразово звертались до теми діяльності *Kriminalverden* вітчизняні науковці О.В. Сокальська, О.В. Лисодєд, А.Х. Степанюк. М.С. Пузирьов у навчальному посібнику «Порівняльне кримінально-виконавче право» розглянув окремі види покарань та окреслив особливості їх виконання, зокрема, і за шведським кримінальним законодавством. У підручниках з кримінально-виконавчого права кримінально-виконавчі системи та організація виконання покарань в зарубіжних країнах згадуються лише побічно. Окремі

аспекти відбування покарання у Швеції висвітлені у спеціальних розвідках знаних вітчизняних учених О.В. Лисодєда та А.Х. Степанюка. Особливості створення та розвитку системи покарань у Швеції досліджували українські та закордонні вчені І.Г. Богатирьов, Бо Л. Йоханссон, С.І. Вейберт, Т.В. Корнілова, В.Ю. Стромов, П.В. Тепляшин, Д. Усік та інші. Однак комплексно, в історичній ретроспективі, пенітенціарна система Швеції дослідниками не розглядалася.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами (кафедральними темами). Обрана тема дослідження безпосередньо пов'язана з реалізацією державної програми «Основні напрями гуманізації кримінально-виконавчого законодавства та забезпечення прав людини під час виконання покарань», затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р «Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України», а також є складовою частиною плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та криминології юридичного факультету Академії Державної пенітенціарної служби за темою «Права і свободи людини і громадянина та їх захист кримінально-правовими, кримінально-виконавчими засобами й системою заходів запобігання злочинам» № 0117u007206.

Мета і завдання дослідження. Метою даного дослідження є аналіз досвіду функціонування пенітенціарної системи Швеції та пошук оптимальних шляхів його впровадження в Україні.

Досягнення зазначеної мети зумовило постановку та вирішення наступних завдань:

- дослідити генезу формування системи кримінальних покарань та розвитку їх характерних особливостей за законодавством Швеції;
- дослідити зміст кримінальних покарань за сучасним законодавством Швеції;
- визначити етичні засади функціонування пенітенціарної системи Швеції;

– встановити особливості призначення покарань за кримінальним законодавством Швеції;

– надати загальну характеристику діяльності тюремної системи Швеції;

– надати загальну характеристику діяльності служби пробації Швеції;

– визначити основні напрями впровадження досвіду діяльності Служби тюрем і пробації Швеції у діяльність Департаменту з питань виконання кримінальних покарань та Державної установи «Центр пробації» України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають та змінюються у процесі виконання та відбування кримінальних покарань у Швеції.

Предметом дослідження є пенітенціарна система Швеції.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань та перевірки гіпотези були використані:

– загально-філософські методи: історичний метод; системно-науковий метод; метод аналізу та синтезу для встановлення історичних шляхів виникнення та розвитку пенітенціарної системи Швеції;

– спеціально-наукові методи: порівняльно-правовий метод для встановлення подібності (відмінності) процесу формування різних видів кримінальних покарань; конкретно-соціологічний метод для з'ясування відношення науковців та правозахисників до діяльності пенітенціарної системи Швеції;

– приватні методи: формально-юридичний (нормативно-догматичний) метод для дослідження особливостей функціонування пенітенціарної системи Швеції як специфічного соціально-правового феномена; метод тлумачення права для дослідження змісту правових норм законодавства, що регулює застосування процес виконання і відбування кримінальних покарань у Швеції.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що:

1) історико-юридичний аналіз становлення і розвитку пенітенціарної системи Швеції дозволив виявити характерні особливості даної системи, здатні надати допомогу при дослідженні її сучасної структури, механізму

функціонування та при вивченні кримінального та кримінально-виконавчого законодавства Швеції;

2) досвід функціонування пенітенціарної системи Швеції свідчить, що зміни на всіх етапах її розвитку, незважаючи на періоди стагнації і регресу, йшли відповідно до принципу гуманізму, що проявилось у зміні мети кримінального покарання у виді позбавлення волі від залякування і знешкодження злочинця до ресоціалізації і реінтеграції засудженого в суспільство;

3) напрацьовані законодавчі ініціативи щодо оптимізації організації роботи пенітенціарної системи України з огляду на практику роботи пенітенціарної системи Швеції, зокрема пропонується:

– до переліку покарань, встановленого у ст. 51 КК України додати наступні: виплата компенсації (відшкодування) збитків потерпілому, обмеження свободи пересування, електронний моніторинг, пробація, а покарання у виді арешту та обмеження волі – виключити;

– зміст ч. 3 ст. 65 КК України розширити і викласти у наступній редакції «враховуючи ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винного, *спосіб життя, ступінь моральної занедбаності, можливість виконувати покладені на нього соціальні обов'язки, готовність відшкодувати завдані збитки* та обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання»;

– у зв'язку із вище запропонованими змінами п. 1 ч. 1 ст. 13 КВК України викласти у наступній редакції: «Уповноважений орган з питань пробації у межах своїх повноважень забезпечує: здійснення нагляду за засудженими, звільненими від відбування покарання з випробуванням, *умовно-достроково*, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей до трьох років»;

– враховуючи, що уповноважений орган пробації в силу власної правової природи та змісту цих покарань не може виконувати покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських і виправних робіт, а може лише контролювати їх виконання, а

також враховуючи пропозиції до змін у КК України викласти п. 2 ч. 1 ст. 13 КВК України у наступній редакції: « Уповноважений орган з питань пробації у межах своїх повноважень забезпечує: ... контроль за виконанням покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських і виправних робіт; виконання покарань у виді виплати компенсації (відшкодуванні) збитків потерпілому, обмеження свободи пересування, електронного моніторингу, пробації»;

– п. 2, 3 ст. 6 Закону України «Про пробацію» викласти у наступній редакції: «здійснення контролю за відбуванням покарань засудженими до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, особами, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт; здійснення нагляду за особами, звільненими від відбування покарання умовно-достроково, з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей віком до трьох років; виконання покарань у виді виплати компенсації (відшкодуванні) збитків потерпілому, обмеження свободи пересування, електронного моніторингу, пробації»;

– додати до ч. 2 ст. 7 Закону України «Про пробацію» п.п. 6 та 9 наступного змісту: «обвинувальний вирок суду, яким особу засуджено до покарання у виді виплати компенсації (відшкодуванні) збитків потерпілому, обмеження свободи пересування, електронного моніторингу, пробації; ухвала суду про умовно-дострокове звільнення від покарання».

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що проаналізовані та вивчені у магістерській роботі нормативно-правові документи мають цінність для написання наукових робіт щодо функціонування пенітенціарної системи Швеції. Отримані в ході дослідження результати можуть застосовуватися при вивченні кримінально-виконавчого права Швеції, теорії пенітенціарії, досвіду діяльності закордонних пенітенціарних систем тощо. Принципи організації і механізм функціонування пенітенціарної системи

Швеції здатні надати допомогу у створенні законодавчих ініціатив щодо вироблення найбільш оптимальних напрямів національної кримінально-виконавчої політики і їх правового закріплення. Проведене дослідження може викликати зацікавленість у практичних працівників кримінально-виконавчої системи України.

Апробація матеріалів дипломної роботи магістра. Основні положення і висновки дослідження апробовані автором під час виконання й обговорення його на засіданні кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби, на VI заочній науково-практичній конференції «Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави» (Чернігів, 27 листопада 2020 р.) та у науковому журналі «Кримінально-виконавча система: Вчора. Сьогодні. Завтра» (Чернігів, 2020 р., № 1).

Структура та обсяг дипломної роботи магістра. Структура роботи обумовлена метою та поставленими завданнями і складається зі змісту, вступу, трьох розділів, що поєднують сім підрозділів, висновків до роботи, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 91 сторінка, з них: вступ – 7 сторінок; основний текст – 67 сторінок; список використаних джерел – 10 сторінок, який складають 71 найменування; додаток – 5 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ ШВЕЦІЇ

1.1. Генезис пенітенціарної системи Швеції та розвиток законодавчого регулювання її функціонування

Швеція є стародавньою монархією, тому національна служба тюрем і пробації завжди мала міцні зв'язки з королівською владою. Перші тюрми у Швеції найчастіше були облаштовані у підвалах замків, темницях або баштах. Це могли бути навіть підземні печери та камери, до яких засуджених опускали через діри у стелі. Келії для засуджених також можна було знайти в міських огорожувальних стінах, монастирях і ратушах [1, с. 147]. Король Густав II Адольф був першим королем, який започаткував тюремну реформу в Швеції, коли у 1619 р. оголосив, що підлітки і діти, які просять милостиню, повинні міститися в дитячих установах. Пізніше до спеціальних установ стали поміщати дрібних злочинців та «розпусних» жінок. Понад століття потому ці установи перетворилися у тюрми. Більш докладний опис кримінальних вироків було передбачено законом 1734 р. Він включав смертну кару (кара), тілесні покарання (фізичне покарання), принизливі покарання (приниження або збентеження) та штрафи [2].

Через сто років, у 1840 р, майбутній король Швеції Оскар I визнав себе супротивником тілесних покарань, тому камерна система покарання у виді позбавлення волі була введена у всіх тюрмах країни. Це означало, що всі особи, засуджені як мінімум до двох років позбавлення волі, повинні були відбувати покарання на самоті у окремій камері. Оскар I вважав, що це збільшує їх шанси на реабілітацію, а також забезпечує захист від інших засуджених - як з точки зору ймовірності успішної реабілітації, так і захисту від фізичної шкоди. Це було стандартом до 1945 р., коли до закону були внесені зміни, і камерна система стала винятком. У 1964 р. до закону знову були внесені поправки,

відповідно до яких засуджені отримали право на реабілітацію [3]. Шведський закон, що стосується засуджених і тюрем, був знову змінений у 1974 р. і, нарешті отримав остаточний вигляд у 2010 р. У сучасному вигляді він складається з двох частин: Закон «Про тюрми» (s. Fängelselagen – 2010: Додаток 610) і Закон «Про слідчі ізолятори» (s. Häkteslagen - 2010: Додаток 611). Закон «Про тюрми» складається з 15 глав та «Перехідних положень»: глава 1 – «Вступні положення»; глава 2 – «Розміщення»; глава 3 – «Зайнятість і оплата праці»; глава 4 – «Дозвілля»; глава 5 – «Особисті речі»; глава 6 – «Перебування у співтоваристві та на самоті»; глава 7 – «Відвідування та інші контакти»; глава 8 – «Особливі заходи контролю і примусу»; глава 9 – «Здоров'я і медичне обслуговування»; глава. 10 – «Відпустка і інші види тимчасового перебування за межами установи»; глава 11 – «Особливі види звільнення»; глава 12 – «Попередження і відстрочене умовне звільнення»; глава 13 – «Рішення Шведської служби тюрем і пробації»; глава 14 «Апеляції»; Глава 15 – «Інші положення [4].

Перша офіційна урядова установа, що відповідає за тюрми та робітні будинки в країні, була заснована у 1824 р. і називалася Fångvårdsstyrelsen, що приблизно перекладалось як «Рада по тюрмах». У 1965 р. установу було перейменовано в Kriminalvårdsstyrelsen («Рада у кримінальних справах»). У 2006 р. установа зазнала ще однієї реформи, і на цей раз назва була змінена на його нинішню форму – Kriminalvården («Кримінальна допомога»). Ця назва має для Шведської служби тюрем і пробації велике значення, оскільки вона свідчить про наслідки фундаментальної еволюції Служби – від Ради у справах засуджених до служби, що організує нагляд за засудженими та керує процесом їх реабілітації. У цій новій організації допомога та покарання отримали однаковий зміст. Зміст турботи проявляється у тому, що покарання повинно включати допомогу, а допомога включає покарання. Підтримка та контроль не можуть бути розділені, тому що вони виконуються за рахунок однакових дій [1, с. 237].

На початку XIX ст. у тюремній системі Швеції відбулися революційні зміни. Тюремні реформи в США та Західній Європі вплинули на зміни у шведських тюрмах. Реформатор тюрем Джон Говард наприкінці ХУІІІ століття відвідав Швецію і вказав на незадовільні умови тримання засуджених. Однак у той час як вплив на зміни у тюремній сфері у більшості країн виходив від діяльності філантропів, волонтерів та неурядових організацій, у Швеції саме уряд ініціював зміни. У 1820 р. був призначений урядовий комітет з завданням знайти рішення для створення нової виправної системи. Далі були довгі роки обговорення, і в середині XIX століття була здійснена реформа значних масштабів. По всій країні будувалися нові тюрми, і до діяльності кожної нової тюрми підключалися волонтери, що були об'єднані у неурядові організації, але, оскільки губернатор кожного округу повинен був бути президентом такої організації, їх діяльність була тісно пов'язана з діяльністю урядової адміністрації. Уряд заохочував діяльність подібних організацій, оскільки вони були необхідним доповненням до роботи тюремної адміністрації. З самого початку уряду були добре відомі негативні сторони тюрем, тому завдання волонтерів полягали у тому, щоб пом'якшити негативні наслідки ув'язнення та допомогти правопорушникам знайти конструктив у житті після ув'язнення. Хоча офіційно діяльність неурядових організацій почалася ще у 40-х рр. XIX століття, ці асоціації почали активно працювати тільки наприкінці XIX століття, коли ідеї благочинності та допомоги засудженим поширювалися всією Європою. Філантропічна ідея, як зазначав Жак Донзелот - це не те ж саме, що благодійність... Він підкреслював, що у той час як благодійність - це мистецтво дарувати подарунки і допомагати, філантропія - це підтримка і допомога з тим, щоб людина могла керувати власним життям самостійно. Для цього перш за все слід використовувати доброту і людяність у поєднанні з деякими практичними діями. Цей перший період в історії випробувального строку для засуджених характеризувався «переконанням у гарній поведінці» [5, с. 397]. Таким чином, філантропічна допомога через силу турботи повинна була доповнити каральні аспекти тюремного ув'язнення. Створені протягом цього періоду асоціації стали

допоміжними організаціями для тюрем. Тюрма стала інституціоналізованим покаранням, і створення громадських об'єднань означало початок інституціональної допомоги правопорушникам.

З часом всі органи опіки Швеції організовувалися у різні асоціації, в основному, у неурядові організації, але часто за підтримки уряду. У діяльності цих організацій були задіяні як соціальні працівники, так і миряни. Закон був змінений, і з 1906 р. в якості альтернативи тюремного ув'язнення були введені юридичні форми умовно-дострокового звільнення. На початку ХХ століття нагляд не входив до числа кримінально-правових санкцій, не пов'язаних з позбавленням волі. Злочинець міг звернутися за допомогою до такої асоціації, але не був зобов'язаний це робити. З 1918 р. суд міг вирішити, що звільнена особа повинна була мати наглядача протягом випробувального терміну або у період умовно-дострокового звільнення. До цього часу альтернатива тюремного ув'язнення розглядалася не у якості ув'язнення, а як допомога замість покарання. У 30-ті роки ХХ століття створення у Швеції держави загального добробуту призвело до того, що кримінальна політика стала частиною соціальної політики. На урядовому рівні було поставлене завдання перетворення правопорушників у добре вихованих громадян за рахунок того, що допомога та підтримка повинні стати основною частиною покарання. Тюремна система не спроможна допомогти злочинцю влаштувати гідне життя у суспільстві, тому альтернатива тюремного ув'язнення була створена у якості способу зробити благопристойного громадянина замість відбування покарання. Сила турботи через поради і підтримку у повсякденному житті повинні були стати засобом для цього. Щоб вирішити цю проблему була створена концепція диференціації, за рахунок якої передбачалося за допомогою різних санкцій та поміщення засуджених до різних установ відбування покарань і тюрем підвищити потенціал поведінки з ними. Як і в разі реформи середини ХІХ століття, одна з основних ідей полягала в тому, що між різними судами, різними асоціаціями та різними частинами країни має бути якомога менше відмінностей. Оскільки кількість асоціацій постійно зростала і вони

створювалися по всій країні, ці організації розвивалися по-різному. Тому наприкінці 30-х років ХХ століття було прийнято рішення, а у 1942 р. були призначені перші державні службовці для контролю та нагляду за діяльністю керівників та членів асоціацій [1, с. 162].

Відтепер служба пробації стала незалежною організацією при виправних установах, відокремленої від тюрем, але урядовою. Нова урядова організація пробації стала автономним органом в системі кримінального правосуддя, що відповідав за допомогу засудженим, а також за контроль над злочинцями. Для організації допомоги були найняті кваліфіковані соціальні працівники. Із зростанням числа соціальних працівників непрофесійних контролерів ставало все менше і менше, але їх продовжували призначати. Професія «інспектора служби пробації» була створена шляхом порівняння, з одного боку, з тюремними наглядачами, а з іншого – з наглядачами-непрофесіоналами. Відмінною особливістю професійних службовців пробації було те, що вони мали більш високий рівень освіти, ніж тюремні службовці, і працювали на повну ставку, в той час як непрофесійні спостерігачі спілкувалися з правопорушниками у вільний час. Вони говорили із правопорушниками, у першу чергу, про їх майбутнє соціальне життя і можливі ситуації, та намагалися знайти вирішення проблем, що могли виникнути. Ідеологія «соціального лікування» зміцніла у 50-60-х роках ХХ століття. Соціальна опіка у цей період будувалася на ідеалі терапевтичного лікування і була спрямована на виправлення поведінки правопорушників. Хоча ідеологія тюрми певною мірою перебувала під впливом ідеології лікування, тюрма все ж залишалася організацією для покарання, тому у цей період паралельно із розвитком нової ідеології лікування, були побудовані нові й більш безпечні тюрми. Таким чином, і допоміжні, і контролюючі аспекти тюрем стали більш явними, в той час як служба пробації все більше відокремлювалася від контролюючих аспектів [6].

У цей час ідеї про можливість винесення вироків, не пов'язаних з позбавленням волі, були переважаючими у суспільстві та на урядовому рівні.

Новий кримінальний закон 1965 р. закріпив ідеї попередніх десятиліть і заявив, що санкції, не пов'язані з позбавленням волі, завжди повинні застосовуватися всюди, де це можливо [7]. У 70-х роках ХХ століття ідея перетворення злочинців у системі кримінального правосуддя в Швеції, як і в інших західних країнах, була піддана суворій критиці, тому що «лікувальна робота» не дала очікуваних результатів. Таким чином, більш пізня частина цього періоду характеризувалася скептицизмом у відношенні процесу перевиховання. Випробувальний термін не став лікуванням або терапією. Багато співробітників служби пробації залишили свою роботу наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років, коли з'явилися нові види покарання у виді громадських робіт, лікування за контрактом, а потім і інтенсивного нагляду з електронним контролем. Кінець ХХ століття з'ясував, що випробувальний термін все більш зміщується в бік каральної ролі. Оскільки ідеологія лікування була переважаючою серед соціальних працівників служби пробації, а тюремний персонал прислухався до критики ідеології лікування, розрив між інституціональним покаранням у тюрмі та інституційної допомогою у виді умовно-дострокового звільнення збільшувався, або ставав більш помітним.

На початку 90-х рр. ХХ століття у Швеції відбулися радикальні зміни у державній ідеології. Змінилося усталене розуміння «держави загального добробуту», і значна частина системи соціального забезпечення була змінена. Державна політика більше не будувалася на універсалізмі державної допомоги, і остання повинна була все частіше піддаватися перевірці на її реальну потребу. Таким чином, всі особи повинні були бути ретельно обстежені та протестовані для отримання конкретної допомоги. Ці ідеї характеризували систему кримінального правосуддя – окремий правопорушник повинен був пройти тестування, і допомога повинна бути наданою лише у випадку очікування позитивних результатів. Протягом 90-х років ХХ століття в адміністраціях тюрем і служби пробації обговорювалися більш докладні програми, орієнтовані на краще знання результатів обраних зусиль і краще знання кожного окремого правопорушника. Крім того, було чітко вказано, що і тюремне ув'язнення, і

випробувальний термін є покаранням, і що перший аспект, який необхідно забезпечити, – це виконання покарання. Потім, якщо для злочинця вдасться підібрати конкретну програму, яка б надала позитивні результати, допомога може бути надана. Її надають кваліфіковані соціальні працівники в якості співробітників служби пробації, а також непрофесійні спостерігачі. Основна ідея полягає в тому, що співробітник служби пробації має володіти професійними знаннями, які можуть служити державі, громадськості та правопорушнику, а знання у повсякденному житті можуть бути надані правопорушникам непрофесійними наглядачами, які контролюють їх у суспільстві після звільнення. Таким чином, можна сказати, що роль служби пробації сьогодні полягає в тому, щоб вирішувати соціальні проблеми, а не шукати шляхи їх вирішення. Тепер професійна турбота прагне змінити не тільки поведінку злочинців, але й їхні думки. Це досягається шляхом створення покарання з явними програмами і явними санкціями. Коли у 90-х роках ХХ століття була створена нова об'єднана організація – Служба тюрем і пробації, співробітники служби пробації побоювалися, що пробація втратить своє значення, що проблеми безпеки, переповненість та інші матеріальні і невідкладні проблеми будуть у тюрмі переважати над більш значущими життєвими проблемами людей, які перебувають на випробувальному терміні. Урядова адміністрація відповіла, що співробітники служби пробації неправильно зрозуміли; в цій новій організації найбільший вплив матиме служба пробації. Співробітники служби пробації контролюють роботу, виконувану в тюрмі, вони реалізують відповідні програми тощо. Тим часом випробувальний термін у ХХІ столітті – це вже не те ж саме, що було в ХХ столітті. Сьогодні випробувальний термін у Швеції – це форма покарання у суспільстві [1, с. 312-314].

Сьогодні співробітники Kriminalverden акцентують увагу на турботі там, де переважає покарання і де допомога надається тим, хто приймає обмеження, встановлені системою. Сьогодні на випробувальному терміні в Швеції допомога у більш загальному сенсі не має місця. З кінця 1997 р. у сфері тюрем і

пробації діє нова організація – «K.R.I.S» – неурядова організація, що керується колишніми засудженими. Її завдання – надавати допомогу та підтримку засудженим і умовно-достроково звільненим, щоб вони могли знайти собі місце в суспільстві. Методи і спосіб організації роботи організації «K.R.I.S» такі ж, як і в попередніх організаціях, з тією лише різницею, що на цей раз організацію складають самі засуджені. Співробітники KRIS надають правопорушникам допомогу, яка не надається в рамках держаної системи [8].

Сучасна Kriminalverden є частиною шведської судової системи і державною установою. Вона відповідає за тюрми та слідчі ізолятори, за виконання вироків до позбавлення волі та умовно-дострокове звільнення, за нагляд за повним умовно-достроковим звільненням, за виконання вказівок щодо громадських робіт, за складання звітів про попередні розслідування і, нарешті, за транспортування засуджених. Останні зміни до штатів Kriminalverden Шведської служби тюрем і пробації були внесені 12 січня 2015 р. Вони закріпили її сучасну структуру. На чолі Служби перебуває Генеральний директор Шведської служби тюрем і пробації. Йому підпорядковуються апарат управління, апарат управління нерухомістю (s. lokal försörjning), фінансовий відділ, відділи людських відносин, інформаційних технологій, комунікації, а також Департамент внутрішнього аудиту, та регіональні підрозділи: тюрми та слідчі ізолятори, регіональні підрозділи служби пробації, підрозділи безпеки. Йдеться про шість регіонів, що представляють конкретну географічну область, кожен зі своїм власним локальним офісом служби тюрем і пробації: 1) Північний регіон; 2) Центральний регіон; 3) Стокгольмський регіон; 4) Східний регіон; 5) Західний регіон; 6) Південний регіон. Кожен офіс поділяється на дві частини, які, відповідно, очолюють 1) Головний виконавчий директор тюрем та слідчих ізоляторів; 2) Генеральний директор служби пробації [9].

Як зазначають О.В. Сокальська та О.І. Ісевич, тюремна система Швеції формувалася еволюційним шляхом починаючи від середини XIX ст., коли було організовано перші пенітенціарії, одиночні тюрми та центральні тюрми з

примусовими роботами. Відмітною рисою пенітенціарної системи країни на цьому етапі було домінування суворого одиночного утримання за філадельфійською моделлю, що формально було скасовано лише у 1945 р. Логічним завершенням першого етапу тюремної реформи стало ухвалення у 1965 р. Кримінального кодексу Швеції. На початку ХХ ст. було впроваджено умовно-дострокове звільнення та відстрочка тюремного ув'язнення з випробувальним строком. Наступний етап реформ розпочався як наслідок зміни урядом соціал-демократів каральної політики держави. У 30–40 роках ХХ ст. фактично було закладено основи в'язничної системи Швеції як держави загального добробуту. Лейтмотивом змін стала теза про те, що засуджені повинні утримуватися в умовах, які б сприяли перетворенню їх у законослухняних громадян і пристосовували до життя в суспільстві. Особливе місце серед засобів виправлення відводилося праці засуджених. Сучасна система покарань та установ виконання покарань Швеції встановлена Кримінальним кодексом 1962 р. і модифікована впродовж 80–90 років ХХ ст. Виконання покарань у виді позбавлення волі регламентується Законом «Про тюрми» 2010 р. [10, с. 145].

1.2. Поняття кримінальних покарань за законодавством Швеції

Кримінальний кодекс Швеції був прийнятий у 1962 р. і вступив в дію 1 січня 1965 р. Він містить положення про більшість діянь, що становлять злочини, у Швеції. Однак, як зазначає Пер Оле Траскмен, окремі, на практиці навіть важливі положення, можна знайти лише у спеціальному законодавстві. Найбільш важливі спеціальні закони кримінального права охоплюють такі галузі, як порушення правил дорожнього руху, контрабанду, злочини, пов'язані з наркотиками, податкові правопорушення та екологічні правопорушення (включені окремим розділом до Екологічного кодексу [11]).

Кримінальний кодекс розділений на три частини: 1). Загальні положення (розділи 1-2), 2). Злочини (розділи 3-24) і 3) Санкції (розділи 25-38). Цей поділ є

не зовсім послідовним, оскільки розділи 23 та 24, які включені до частини «Про злочини», фактично стосуються загальних положень, а саме: положення, що стосуються поняття замаху, підготовки, змови і співучасті, разом з правилами про необхідність, самооборону та інші загальні підстави для звільнення від відповідальності [7].

У Кримінальному кодексі санкції за злочин є покараннями або іншими санкціями за злочин. Отже, поняття кримінального покарання (санкції за злочин) ширше, ніж поняття покарання. Покарання – це тільки штрафи і тюремне ув'язнення. На додаток до цих покарань також санкціями за злочин є умовне покарання, пробація та поміщення під спеціальне піклування. На додаток до цих санкцій закон також встановлює окремі особливі наслідки злочину: крім санкції, злочин може, відповідно до того, що передбачено, привести до конфіскації майна, корпоративних штрафів або інших особливих наслідків, обумовлених законом, а також може спричинити відповідальність у виді відшкодування збитків. Так звані «шкали штрафів» додаються до положень Кодексу або інших статей про конкретні злочини з певним максимальним та конкретним мінімальним покаранням. Іноді мінімум доводиться виводити з загальних правил про мінімальне покарання. Важливим є те, що максимальне та мінімальне покарання у цих шкалах штрафів завжди виражається з використанням комбінації з двох покарань, тобто штрафів або тюремного ув'язнення, або комбінації цих двох покарань. Хоча вищезгадані санкції (умовне покарання, пробація та поміщення під спеціальне піклування) не включені до шкали кримінальних покарань за злочини, вони можуть бути призначені замість покарання відповідно до окремо сформульованих положень.

Багато видів правопорушень поділяються на рівні в залежності від тяжкості наслідків. Наприклад, за крадіжку передбачено покарання у виді позбавлення волі від 14 днів до 2 років, за тяжку (велику) крадіжку – від 6 місяців до 6 років, а за дрібну крадіжку – від 14 днів до 6 місяців або штраф. [12, с. 172-173]. Кримінальний кодекс Швеції передбачає, що «особа, яка незаконно відбирає те, що належить іншій особі з наміром придбати це,

повинна, якщо присвоєння пов'язане зі збитками, може бути засудженою до позбавлення волі на строк не більше двох років... Якщо злочин, вказаний у Розділі 1, з урахуванням вартості вкрадених товарів та інших обставин злочину, розглядається як дрібний, за дрібну крадіжку накладається штраф або тюремне ув'язнення на термін не більше шести місяців. Якщо злочин, вказаний у Розділі 1, вважається тяжким, за крадіжку у великому розмірі особа карається тюремним ув'язненням на термін від шести місяців до шести років» При оцінці того, чи є злочин тяжким, особлива увага повинна бути приділена тому, чи мало місце незаконне привласнення після вторгнення в житло, чи стосувалося воно привласнення майна, яке належить особі, чи був обвинувачений озброєний зброєю, вибуховою речовиною або чимось аналогічним, або якщо акт носив особливо небезпечний або безжалісний характер, або стосувався майна значної вартості або спричинив за собою відчутний збиток» [7].

Штрафи розглядаються як менш суворі санкції, ніж тюремне ув'язнення. Таким чином, правопорушник засуджується до штрафу за менш суворе кримінальне правопорушення. Призначенню штрафів присвячений 25 розділ Кримінального кодексу Швеції. Покарання за правопорушення, передбачені Кримінальним кодексом, зазвичай встановлюється у виді штрафоднів з урахуванням не тільки тяжкості злочину, але й фінансового становища правопорушника. Штрафодні встановлюються у кількості від тридцяти до ста п'ятдесяти. Кожен штрафодень накладається у фіксованій сумі від тридцяти до однієї тисячі шведських крон включно, з урахуванням того, що вважається розумним, тобто з урахуванням доходу, багатства, зобов'язань перед утриманцями і інших економічних обставин обвинуваченої особи. При наявності особливих причин розмір штрафодню може бути змінений. На додаток до штрафоднів система також знає сумарні штрафи або стандартні штрафи. Однак якщо конкретна форма штрафу не передбачена за злочин, штрафи повинні бути накладені як штрафодні або, якщо злочин карається менш ніж тридцятьма штрафоднями, як сумарні штрафи. Несплачені штрафи можуть бути в деяких випадках замінені тюремним ув'язненням. В першу чергу,

виконавча служба повинна прагнути стягнути штрафи шляхом арешту або вилучення доходів.

Тюремне ув'язнення розглядається у Розділі 26 Кримінального кодексу Швеції, а також в Законі про виправне лікування в установах 1974 р. Згідно з основним правилом Розділу 26 тюремне ув'язнення призначається на певний строк (мінімум 14 днів - максимум в цілому 10 років, за винятком випадків покарання за більш ніж один злочин або повторного вчинення злочину, коли максимальний строк може бути збільшений максимум до 18 років) або довічно. Особа, засуджена до довічного ув'язнення, утримується під вартою невизначену кількість років до кінця свого життя. Однак уряд може помилувати його, якщо довічне ув'язнення замінюється фіксованим строком позбавлення волі. Особа, яка відбуває покарання у виді позбавлення волі на певний строк, зазвичай звільняється умовно після відбуття двох третин строку покарання, але не менше місяця. Якщо засуджений суттєво порушує умови відбування покарання у тюрмі, термін настання умовного звільнення може бути перенесений. Умовне звільнення також може бути відкладено на більш пізній термін на прохання самого засудженого. Після умовного звільнення повинен пройти випробувальний термін, що відповідає невідбутій частині строку покарання, але не менше одного року. Умовно звільнений може бути поміщений під пробацію. Короткі тюремні строки до трьох місяців можуть бути приведені у виконання поза тюрмою під посиленним контролем за допомогою електронних пристроїв. Засудженому наказують залишатися вдома, за винятком спеціально обумовлених періодів часу для певних цілей, наприклад, для роботи, необхідних покупок тощо [11].

Суд може замість призначення покарання у виді штрафу або тюремного ув'язнення вибрати іншу міру покарання за злочин. Такі санкції являють собою умовне покарання, пробацію або передачу на спеціальне піклування. Суд також може використовувати різні комбінації покарань і санкцій за злочин.

Положення, що стосуються умовного покарання, передбачаються Розділом 27 Кримінального кодексу Швеції.

Умовне покарання може бути призначеним за злочин, за який стягнення штрафу визнано неадекватним. Умовне покарання може поєднуватися з штрафоднями – не більше двохсот, незалежно від того, призначений штраф за злочин чи ні. Умовне покарання може також, за згодою обвинуваченого, поєднуватися з умовою виконання громадських робіт. Така умова встановлює обов'язок виконувати неоплачувану роботу не менше сорока годин і не більше двохсот сорока годин. Умовне покарання означає, що засуджений звільняється від інших санкцій за злочин (за винятком санкції, до якої було приєднане умовне покарання, у випадках, коли така комбінація використовувалася), за умови, що він веде упорядкований спосіб життя протягом випробувального терміну два роки. Засуджений у цей період ніякому нагляду не підлягає. Якщо він веде упорядкований спосіб життя і намагається утримувати себе в міру своїх можливостей, і якщо він також робить те, що залежить від його здатності виконувати інші зобов'язання, це може бути передбачене судом в якості умов умовного вироку (громадські роботи, відшкодування шкоди, заподіяної злочином). Якщо він вчинить новий злочин, суд може скасувати умовне покарання і накласти іншу санкцію, що передбачається також і за новий злочин. Умовне покарання передбачає, що суд розраховує на те, що засуджений не стане винним у новому вчиненні будь-якого злочину.

Пробацію можна розглядати як більш сувору міру покарання, ніж умовне покарання. Ця санкція, про яку йдеться у Розділі 28 Кримінального кодексу Швеції, означає, що засуджений повинен пройти випробувальний термін у три роки, перебуваючи протягом визначеної частини цього терміну під наглядом. Як і в разі умовного покарання, пробація може бути призначеною за злочин, за який санкція у виді штрафу вважається недостатньою. Також випробувальний термін може поєднуватися з штрафоднями і громадськими роботами. Таке поєднання можливе за тих же умов, що і в випадках, коли еквівалентне поєднання використовується з умовним покаранням. Пробація також може поєднуватися з позбавленням волі на строк від чотирнадцяти днів до трьох місяців. Пробація поєднується з наглядом, тому у якості додаткової умови

можуть бути встановлені правила способу життя засудженого. Якщо він зловживає наркотичними речовинами і заявляє, що готовий пройти лікування за індивідуальним планом, підготовленим для нього (договір на допомогу), дотримання цього плану має бути частиною цих правил. Вирок може містити й інші обов'язки, які засуджений повинен виконати. Якщо правопорушник вчиняє новий злочин, пробація також може бути скасованою і буде накладена інша санкція [13, с. 6].

Положення, що стосуються поміщення під спеціальне піклування, включені до Розділу 31 Кримінального кодексу Швеції. До таких санкцій, що складається з спеціального піклування, відносяться: 1) лікування чи інші заходи відповідно до Закону про соціальні послуги або Закону про особливі положення щодо догляду за молодими людьми (дана санкція може бути застосована, якщо обвинувачений молодше двадцяти одного року), 2) закрита опіка за неповнолітніми (ця санкція може бути застосована, якщо особа вчинила злочин до досягнення вісімнадцятирічного віку, і суд вважає, що покаранням має бути тюремне ув'язнення, однак замість призначення покарання у виді позбавлення волі суд виносить рішення про застосування закритої опіки над неповнолітніми на певний термін. Суд може призначити закриту опіку за неповнолітніми на термін від чотирнадцяти днів до чотирьох років); 3) поміщення до спеціалізованого закладу за умови лікування відповідно до Закону про лікування осіб, що зловживають наркотиками (якщо особу, яка вчинила злочин, можливо піддати лікуванню відповідно до Закону про лікування осіб, що зловживають наркотиками, суд може передати справу до комітету із соціального забезпечення або, якщо ця особа має вже бути поміщеною до установи, де надається таке лікування, до правління такої установи для організації необхідного лікування. Якщо покарання, передбачене за злочин, є більш суворим, ніж тюремне ув'язнення строком на один рік, переведення до виправної установи призначається тільки при наявності особливих підстав для цього); 4) судово-психіатрична допомога (судово-психіатрична допомога застосовується в якості міри покарання, коли обвинувачений скоїв злочин,

покарання за який не може бути обмежене штрафом, а обвинувачений страждає серйозним психічним розладом. Слід зазначити, що особу, яка вчинила злочин під впливом серйозного психічного розладу, не може бути засуджено до позбавлення волі. Якщо в такому випадку суд також визнає, що не слід застосовувати ніяких інших санкцій, обвинувачений звільняється від санкцій [7].

Кримінальний кодекс Швеції передбачає обтяжуючі обставини (Розділ 2) та пом'якшувальні обставини (Розділ 3). При оцінці кримінальної відповідальності враховуються наступні обтяжуючі обставини: 1) чи мав обвинувачений умисел, щоб злочин було помітним (наслідки більш серйозні, ніж це було насправді); 2) чи проявив обвинувачений особливу жорстокість; 3) чи використовував обвинувачений уразливе становище іншої особи або особливі труднощі цієї людини щодо власного захисту; 4) чи зловживав обвинувачений своїм становищем або іншим чином зловживав особливою довірою або довірою; 5) чи спонукав обвинувачений до участі в злочині іншу особу шляхом примусу, обману або зловживання молодістю цієї людини, або нерозумінням або залежним статусом; 6) чи був злочин частиною злочинної діяльності, що була особливо ретельно спланована або здійснювалася в великих масштабах і в якій обвинувачений відігравав значну роль; 7) чи було мотивом вчинення злочину заподіяння шкоди особі, етнічній групі або будь-якій іншій подібній групі людей з причини раси, кольору шкіри, національного або етнічного походження, релігійних переконань чи інших подібних обставин.

За свідченням Сюзанни Венберг, кримінальним законом Швеції особлива увага приділяється пом'якшувальним обставинам, до яких Кодекс відносить: 1) злочин було скоєно у наслідок грубої образливої поведінки іншої особи; 2) обвинувачений внаслідок психічного розладу або емоційного збудження або з будь-якої іншої причини мав значно обмежену здатність контролювати свої дії; 3) дії обвинуваченого були пов'язані з його явно недостатнім розвитком, досвідом або здатністю до судження; 4) злочин було викликано сильним людським співчуттям; 5) діяння, хоча і передбачене кримінальним законом у

якості злочину, містило положення про загальні підстави для звільнення від кримінальної відповідальності. Таким чином, винесений вирок може бути менш суворим, ніж покарання, передбачене за такий злочин, якщо це пов'язане з урахуванням кримінальної сили злочину [12, с. 186].

Основне правило вибору санкцій, передбачене Кримінальним кодексом Швеції, передбачає, що при виборі міри покарання суд повинен приділяти особливу увагу будь-яких обставинам, які служать аргументом на користь призначення менш суворого покарання, ніж тюремне ув'язнення. Якщо злочин було вчинено особою, яка не досягла вісімнадцятирічного віку, суд може призначити позбавлення волі лише за наявності надзвичайних причин. Якщо особа, яка досягла вісімнадцятирічного віку, але не досягла двадцяти одного року, вчинила злочин, суд може призначити тюремне ув'язнення тільки в тому випадку, якщо з урахуванням кримінальної сили злочину або інших особливих причин такий вирок є виправданим. При виборі санкції суд враховує як мотив для призначення умовного покарання відсутність підстав побоюватися того, що обвинувачений буде винним у продовженні злочинної діяльності. В якості особливої причини для призначення умовного покарання замість тюремного ув'язнення суд може визнати, що вирок повинен бути об'єднаний з умовою громадських робіт, якщо обвинувачений бажає прийняти таку умову, і що така умова відповідає особистості обвинуваченого і обставин вчинення злочину в цілому. При виборі санкції суд повинен в якості причини для призначення пробації розглянути питання про те, чи може така санкція сприяти відмові обвинуваченого від продовження злочинної діяльності. Як згадувалося вище, пробацію також можна поєднати з умовою виконання громадських робіт.

Відповідно до закону, суд може прийняти до уваги в якості причини позбавлення волі, крім кримінальної відповідальності і характеру злочину або злочинів, той факт, що обвинувачений раніше був винен у скоєнні злочину або злочинів. Якщо не застосовуються інші положення, ніхто не може бути засуджений до більш ніж однієї санкції за один і той самий злочин. Основними винятками є ті випадки, коли можливе поєднання санкцій. Якщо особу

засуджено за більш ніж один злочин, суд за основним правилом накладає спільну санкцію за злочини. Якщо для цього є особливі підстави, суд може призначити покарання у виді штрафу за один або кілька злочинів і одночасно накласти іншу санкцію за злочин або злочини, що залишилися. Крім того, суд може призначити тюремне ув'язнення за один або кілька злочинів одночасно з умовним покаранням або пробацією за злочин або злочини, що залишилися [7].

У результаті дослідження, проведеного О.В. Лисодедом та А.Х. Степанюком, встановлено, що однією з спеціальних санкцій у Швеції є залучення за рішенням суду правопорушників до громадських робіт. У правопорушника, до якого застосовано цю громадську санкцію, виникає зобов'язання (до речі, за його згодою) безоплатно вечорами або ж у вихідні дні відпрацювати на користь суспільства (громадських організацій, церкви, комуни тощо) від 40 до 240 годин. Громадські роботи у Швеції застосовувались експериментально з 1993 р., а з 1999 р. їх запроваджено повсюдно у Королівстві як одну з громадських санкцій, що пройшла перевірку практикою її застосування. Разом з тим зараз є два різновиди громадських робіт: одні у поєднанні з пробацією, інші — з умовним засудженням. При другому різновиді громадських робіт поведінка правопорушника службою пробації не контролюється – особа лише зобов'язана відпрацювати ту кількість годин, що визначена вироком суду. Громадські роботи застосовуються як альтернатива можливому тюремному ув'язненню строком до одного року. Цю громадську санкцію може бути замінено на позбавлення волі, якщо правопорушник не виконує доведений до нього план робіт, у разі вчинення у цей період нових правопорушень, при не виході на роботу, у разі встановлення, що засуджений вживав алкоголь чи наркотики. Ще одним різновидом громадських санкцій, що застосовуються з 1993 р. до правопорушників службою пробації Швеції, є електронний контроль, який можливо застосовувати до осіб, що можуть бути засуджені до позбавлення волі на строк до трьох місяців. Застосування електронного контролю обумовлено кількома вимогами: «клієнт» повинен мати своє помешкання, в якому має бути встановлено телефон; правопорушник

повинен працювати або ж навчатися; покривати зі своїх доходів витрати на здійснення електронного моніторингу в сумі 70 крон на добу. За згодою правопорушника та членів його сім'ї до нього може бути застосовано електронний контроль, який здійснюється у його житлі до моменту виходу з дому на роботу чи навчання у визначені службою пробації години та по прибутті додому, що фактично перетворює його на домашній арешт. У години, коли правопорушник перебуває на роботі, за ним здійснює нагляд спеціальна «контактна особа», підібрана для цього службою пробації. Електронний контроль за місцем перебування клієнта здійснюється за допомогою браслета, який надягається йому на ногу і передає радіосигнали через спеціальний пристрій, встановлений у помешканні «клієнта», на комп'ютер у центрі пробації. Знімати браслет «клієнт» права не має, крім того він повинен не вживати алкоголь та наркотики. Згідно з програмою, розробленою стосовно кожного правопорушника, до якого застосовано електронний контроль, ці особи зобов'язані також відвідувати центр пробації, брати участь у індивідуальних та групових формах роботи з «клієнтами», які проводять офіцери служби пробації, здавати аналізи на предмет вживання наркотиків чи алкоголю, дозволяти офіцерам служби пробації відвідувати свої домівки [14, с. 108-109].

Таким чином, система покарань і санкцій та практика їх застосування Службою тюрем і пробації Швеції спрямовані на забезпечення індивідуального підходу до кожного правопорушника, тобто на досягнення відповідності між правопорушенням і покаранням або санкцією із урахуванням особи і можливостей правопорушника нести соціальну відповідальність.

1.3. Етичні засади функціонування пенітенціарної системи Швеції

Будь-яка професія виконує певну соціальну функцію, де всі її представники мають своє специфічне середовище спілкування, що накладає свій відбиток на людей, незалежно від їх бажання та досвіду.

Професійна етика – це кодекс правил, що визначає поведінку спеціаліста у службовій обстановці, норми, які відповідають існуючим законам та відомчим нормативним документам, професійним знанням, стосункам у колективі, глибокому усвідомленню моральної відповідальності за виконання професійних обов'язків. Як зазначає О. Левицька, завдання професійної етики полягає в тому, щоб вивчити складний процес віддзеркалення професійних стосунків у моральній свідомості, у морально-професійних нормах, провести чітку межу між морально-професійними явищами і явищами професійної майстерності, вивчити суспільні завдання, цілі професії і їх значущість у соціальному прогресі, саме цим сприяючи їх успішному виконанню [15, с. 531].

Зазначимо, що «професійна етика персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України – це кодекс правил, що визначає поведінку співробітників у службовій та позаслужбовій обстановці, норм, які відповідають існуючим законам та відомчим нормативним документам, професійним знанням, стосункам у колективі, глибокому усвідомленню моральної відповідальності за виконання професійних обов'язків. Завданням професійної етики персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України є вивчити складний процес віддзеркалення професійних стосунків у моральній свідомості працівників ДКВС України, у морально-професійних нормах» [16, с. 5].

У зв'язку з вищевикладеним виникає необхідність у вивченні та аналізі світового досвіду формування норм і принципів професійної етики, зокрема досвіду країн Європейського Союзу, що представляє не тільки науковий, але і практичний інтерес.

Проблему залучення етичних засад у діяльність тюремного персоналу у різні історичні періоди досліджували видатні зарубіжні та вітчизняні тюрмознавці, зокрема: британський юрист, філантроп Джон Говард; італійський філософ, теоретик кримінального права Чезаре Беккарія; лікар, письменник, член Московського тюремного комітету, головний лікар московських тюрем Федір Гааз, український пенітенціарний педагог і

письменник Антон Макаренко, заслужений професор Лондонського університету, директор Міжнародного центру тюремних досліджень, радник Верховного комісара ООН з прав людини Ендрю Койл, заслужений юрист України, засновник і перший президент Українського фонду сприяння пенітенціарним реформам ім. Джона Говарда Георгій Радов, український вчений в галузі корекційної педагогіки, юридичної та спеціальної психології, професор, доктор педагогічних наук, Заслужений юрист України, дійсний член Національної Академії педагогічних наук України Віктор Синьов та інші.

Кодекс етики Шведської служби тюрем і пробації заснований на діючих внутрішніх керівних документах і допомагає співробітникам застосовувати чинні цінності на практиці [17].

Для того, щоб серед співробітників була створена нормальна робоча атмосфера, щоб у клієнтів Служби була найкраща можливість проявити себе, і з тим, щоб співробітники зберігали довіру до своєї влади, підкреслюється необхідність для кожного співробітника Шведської служби тюрем і пробації знати кодекс етики і виконувати його приписи. Кожен із співробітників зобов'язаний доповідати, коли хтось порушує кодекс етики.

Цінності *Kriminalverden* є керівництвом для роботи і ставлення до клієнтів, родичів, колег і всіх інших, з ким співробітники зустрічаються при виконанні посадових обов'язків. Ці цінності складаються із загально-державних цінностей і цінностей *Kriminalverden*.

Загально-державні цінності є спільними для будь-якої державної діяльності і знайшли свій вираз у шести принципах, заснованих на вимогах національних законів і постанов:

– демократія - головний принцип, який говорить, що вся публічна влада виходить від народу; це означає, що в кінцевому підсумку клієнти *Kriminalverden* є громадянами Швеції;

– законність - публічна влада здійснюється відповідно до закону;

– об'єктивність - необхідно дотримуватися неупередженості та рівності всіх перед законом;

- вільне формування думки;
- рівна повага до цінностей, свободи і гідності - публічна влада повинна здійснюватися з повагою до свободи і гідності особи та розумінням рівної цінності всіх;
- ефективність і сервіс - ефективність і управління ресурсами повинні поєднуватися з сервісом і доступністю.

Ґрунтуючись на державних цінностях, *Kriminalverden* виділяє низку власних цінностей, які особливо важливі для її діяльності, зокрема:

- завжди бути поруч з клієнтом – бути поруч, але не в приватному розумінні;
- професіоналізм – чітко визначати необхідні знання та цінності для кожного клієнта;
- юридична достовірність – бути справедливими і передбачуваними;
- надійність – забезпечувати соціальний захист і безпеку клієнта.

Kriminalverden вважає за необхідне поважати рівну цінність кожного клієнта на основі професійного підходу і визнає рівну цінність та права всіх людей в тому сенсі, як вони викладені у Загальній Декларації прав людини ООН [18].

Kriminalverden не сприймає дискримінацію за ознакою статі, трансгендерної ідентичності або вираження, етнічної приналежності, релігії або інших переконань, інвалідності, сексуальної орієнтації або віку. Діяльність *Kriminalverden* повинна сприяти досягненню мети, що полягає в тому, щоб у чоловіків та жінок були однакові можливості формувати суспільство і своє власне життя. Всі потреби і інтереси жінок та чоловіків повинні бути захищені і прийняті до уваги, а зусилля для цього повинні бути рівними.

Kriminalverden не сприймає жодних утисків або жорстокого поводження та шанобливо ставиться до колег, клієнтів, родичів і інших зацікавлених сторін. Всі співробітники, клієнти та інші особи, які перебувають в установах *Kriminalverden*, мають право на безпеку та безпечне середовище. Однак в залежності від певної діяльності в установах можуть мати місце насильство або

загроза насильства. Завжди дотримуючись правил техніки безпеки, співробітники Kriminalverden можуть допомогти виявити і, наскільки це можливо, запобігти ризикам можливих загроз насильства або ситуаціям, пов'язаних з ним. Співробітники зобов'язані повідомляти про всі форми загроз або насильства.

Безпечний і професійний спосіб роботи також включає в себе той факт, що співробітники інформовані про те, як обробляється інформація, і дотримуються діючих правил в галузі інформаційної безпеки.

Вони також повинні використовувати безпечні транспортні засоби, виявляти розумність в дорожньому русі та поводити себе безпечно у повсякденному житті.

Kriminalverden дотримується нульової терпимості щодо присутності алкоголю і наркотиків на робочих місцях. Співробітники також повинні обмежувати пропозицію алкоголю в зв'язку з представницькою діяльністю.

Під час службових поїздок за кордон відправною точкою для власної поведінки співробітників є те, що за кордоном слід також дотримуватися національних законів, політики та етичних правил, наприклад, щодо хабарів і придбання сексуальних послуг.

У Kriminalverden не сприймаються жодні форми домагань, погроз, вандалізму, насильства і корупції, спрямовані на здійснення впливу на співробітників при виконанні ними своїх обов'язків. Про спроби подібних дій необхідно завжди повідомляти керівництву або представникам компетентних органів.

Як державні службовці, співробітники несуть особливу відповідальність перед громадянами за просування культури, що протидіє корупції. Це означає:

- співробітники уникають ситуацій, коли вони як державні службовці, є або можуть сприйматися у своїй діяльності упередженими;

- у співробітників немає підробітку (обов'язків або завдань на додаток до посади), які ставлять довіру суспільства до Kriminalverden під загрозу або які впливають на здатність співробітників виконувати свою роботу;

– співробітники ніколи не отримують і не можуть звертатися за подарунками або іншими пільгами, які можуть вплинути або можуть бути сприйняті як такі, що впливають на об'єктивність і неупередженість Kriminalverden;

– як представники Kriminalverden, співробітники можуть брати участь у різних заходах (семінарах, зустрічах тощо) тільки в тому випадку, якщо їх зміст явно пов'язаний з роботою, а вартість можливої частини, пов'язаної з розвагами, є невисокою;

– вартість проїзду і проживання у службових справах завжди оплачує Kriminalverden.

Іноді буває складно відмовитися від подарунка, наприклад при відвідуванні заходу або під час перебування за кордоном. Якщо подарунок приймається у такому контексті, його слід розглядати як подарунок Kriminalverden і поміщати до її спеціальних приміщень. При найменшому сумніві, чи можна прийняти подарунок, обід або запрошення, співробітники повинні отримати дозвіл безпосереднього начальника або відмовитись.

Діяльність Kriminalverden фінансується за рахунок грошей платників податків, і важливо, щоб ці гроші використовувалися ефективно та у правильних цілях. Майно Kriminalverden не можна використовувати в особистих цілях. Приміщення та інструменти не можна використовувати для зберігання або ремонту предметів приватної власності.

Інформаційні ресурси Kriminalverden (ПК, мобільні телефони, планшети тощо) можуть в обмеженому обсязі використовуватися в особистих цілях, якщо це не впливає на порядок і безпеку або іншим чином не завдає шкоди Kriminalverden. Ресурси Kriminalverden не можна використовувати для перегляду або поширення матеріалів, які можуть бути образливими або сприйматися як образливі, наприклад порнографічних матеріалів.

Пільги у виді бонусів чи іншої еквівалентної вартості, отримані в результаті поїздки або замовлення поїздки, оплаченої Kriminalverden, належать владі і не можуть використовуватися в особистих цілях.

Право на доступ до публічних документів *Kriminalverden* – це вираз принципу відкритості. Мета полягає в тому, щоб за громадською діяльністю можна було стежити і досліджувати її ззовні. У той же час, дотримуючись правил публічного доступу, співробітники зобов'язані застосовувати положення про таємність, які обмежують право доступу до публічних документів. Конфіденційність необхідна для захисту особистості від дій, якими може бути завдано збитків в результаті поширення інформації. Наприклад, інформація про клієнтів, яка не потрібна співробітникам для виконання роботи, не повинна ними свідомо розшукуватися, і вони не повинні брати участь в таких пошуках для третіх осіб. Той факт, що співробітники правильно обробляють конфіденційну інформацію, має велике значення для довіри до *Kriminalverden*, і тому представники Уряду Швеції регулярно перевіряють, як співробітники отримують і користуються інформацією в системі управління. У разі сумнівів щодо того, що відноситься до публічності, конфіденційності та обробки персональних даних, співробітники повинні звернутися до безпосереднього керівника.

Свобода виразу поглядів – це конституційне право, яке надає співробітникам можливість вільно висловлювати свою думку усно, письмово, за допомогою зображень або будь-яким іншим способом. *Kriminalverden* намагається бути відкритим і доступним органом, тому, розповідаючи про свою роботу, співробітники Служби, можуть і повинні сприяти поглибленню знань та підвищенню інтересу до їх діяльності, однак, виступаючи публічно, повинні чітко висловлювати свої думки. Від імені *Kriminalverden* може виступати співробітник, який або відповідає за поточне питання або діяльність, або володіє конкретним досвідом у цьому питанні, або призначений офіційним представником.

Постачальники *Kriminalverden* повинні відповідати особливим вимогам в галузі охорони навколишнього середовища, прав людини, робочого середовища і ділової етики. *Kriminalverden* працює над мінімізацією наслідків негативного впливу на навколишнє середовище за рахунок: зменшення споживання енергії;

зменшення кількості відходів; зниження негативного впливу транспорту на навколишнє середовище і природу; збільшення частки органічних продуктів і зменшення кількості продуктів, що викидаються; виконання екологічних вимог для поставок і закупівель; навчання співробітників і клієнтів засобами охорони навколишнього середовища практиці [17].

Таким чином, як підкреслює генеральний директор Kriminalverden Нільс Оберг, Кодекс етики сам по собі не містить нічого нового. У ньому йдеться про втілення державних цінностей у практичну діяльність – як повинні діяти і ставитися один до одного клієнти, родичі, співробітники та інші зацікавлені особи. Кодекс повинен служити підтримкою у діяльності, але також надихати на обговорення проблем і пошук рішень. Підкреслюючи і обговорюючи етичні дилеми в повсякденному житті шведської тюрми, на думку Нільса Оберга, співробітники згодом зміцнюють спільні цінності і в той же час розвивають робочі відносини до того рівня, якими його хоче бачити держава [19].

Отже на відміну від Кодексу етики та службової поведінки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України [20], який, за думкою І.С. Яковець, не став «критерієм оцінки якості і професійної компетентності, відповідності службової поведінки, а також не забезпечив інформування суспільства про стандарти поведіння, яким має відповідати персонал України» [21, с. 220], положення Кодексу етики Kriminalverden базуються на етичних принципах, викладених у тексті модельного Європейського кодексу етики для співробітників пенітенціарних установ, є зрозумілими для всіх категорій персоналу та громадськості, встановлюють основні вимоги, яким повинен відповідати персонал Kriminalverden, передбачають основні етичні проблеми діяльності Служби та шляхи їх усунення. Таким чином, окремі положення Кодексу етики Kriminalverden можуть бути залученими у якості модельних норм для оновленого варіанту Кодексу етики та службової поведінки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України.

РОЗДІЛ 2

КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СЛУЖБИ ТЮРЕМ І ПРОБАЦІЇ ШВЕЦІЇ

2.1. Особливості призначення покарань за кримінальним законодавством Швеції

Кримінальне законодавство Швеції суттєво відрізняється від кримінального законодавства інших країн, зокрема України та країн Європи, за рахунок запровадженої дуалістичної системи покарань, що поєднує покарання та інші особливі наслідки вчинення злочину [22]. Уряд і парламент вимагають, щоб виконання покарань носило гуманний характер, і в той же час було ефективним. Тобто цей процес має на меті захистити суспільство від людей, що переступили закон, ґрунтується на букві закону і належній повазі засуджених. Цей підхід характерний для шведської культури, традицій і світогляду, що панує у суспільстві.

Структура КК Швеції дещо нетрадиційна. Він загалом складається з трьох розділів. Розділ перший отримала назву «Загальні положення»: у ній у двох розділах розкривається поняття злочину та надається загальна характеристика покарань, а також встановлюються загальні правила застосування КК Швеції. Розділ другий називається «Про злочини» в цілому відповідає змісту Особливої частини Кримінального кодексу України, тобто у ньому встановлюються покарання за конкретні види злочинів. Однак у ньому також знаходяться норми Загальної частини про незакінчений злочин та про співучасть. Розділ третій називається «Про покарання» і містить визначення видів і розмірів покарань, підстави індивідуалізації покарання, норми про звільнення від кримінальної відповідальності, однак у цьому розділі дві останні глави присвячено процесуальним і кримінально-виконавчим приписам [23, с. 7-8]. Таким чином, положення, що стосуються системи покарань і інших

особливих наслідків вчинення злочину розміщуються у різних частинах Кримінального кодексу Швеції

Як підкреслює С.И. Вейберт, перша глава першого розділу встановлює систему покарань, до якої включені в якості самостійних елементів і традиційні покарання (штраф і тюремне ув'язнення), і покарання, які у кримінальному праві інших країн Європейського Союзу та України зазвичай виступають в якості норм, які стосуються призначення покарання (умовне покарання і пробація) або визначають заходи безпеки, що застосовуються до певної групи осіб (передача на спеціальне піклування) [22]. Система покарань, відповідно до змісту статті третьої першої глави першого розділу КК Швеції, виглядає наступним чином: «У цьому Кодексі санкціями за злочин визнаються покарання у виді штрафу і тюремного ув'язнення, умовного покарання, пробації та передачі на спеціальне піклування» [23, с. 25].

Ключове значення для розуміння змісту КК Швеції має глава двадцять дев'ята третього розділу, що встановлює загальні засади призначення кримінальних покарань та звільнення від кримінально-правових санкцій. Покарання повинні призначатись, виходячи з необхідності винесення послідовних вироків у межах шкали покарань відповідно до кримінальної значущості злочину або злочинів. При визначенні кримінальної значущості злочину чи злочинів особлива увага звертається на те, яка шкоди, збиток чи небезпека були заподіяні злочинним діянням, що обвинувачений усвідомлював або повинен був усвідомлювати під час підготовки та вчинення злочину та які цілі або мотиви у нього були. Також при визначенні кримінальної значущості особливо враховуються наступні обтяжуючі обставини: а) чи прагнув обвинувачений до того, щоб злочин призвів до настання значно серйозніших наслідків, ніж ті, які ним фактично були спричинені; б) чи виявив обвинувачений особливу жорстокість; в) чи скористався обвинувачений беззахисним становищем іншої особи або особливими складнощами щодо здатності особи чинити опір; г) чи вчинив обвинувачений тяжке зловживання своїм становищем або іншим чином зловживав особливим довірливим або

відповідальним становищем; д) чи залучив обвинувачений іншу особу взяти участь у скоєнні злочину за допомогою примусу, або обману, або зловживання його юним віком, або відсутністю розуміння, або залежним становищем; е) чи був злочин частиною злочинної діяльності, яка була особливо ретельно спланована або виконувалася у великих масштабах, і в якій обвинувачений відігравав значну роль; ж) чи був злочин вчинений з метою заподіяння шкоди особі, етнічній групі або іншій подібній групі осіб з мотивів раси, кольору шкіри, національного або етнічного походження, релігійних переконань чи інших подібних обставин.

При визначенні відповідного покарання, суд повинен, крім кримінальної значущості вчиненого злочину, враховувати, чи був обвинувачений раніше визнаний винним у злочині. У зв'язку з цим особливо значення повинно бути надано значущості будь-якого попереднього злочину, часу, що пройшов між злочинами, і тому, чи є попередній та новий злочин схожими за своєю природою або чи в обох випадках вони мають особливо серйозний характер.

При визначенні відповідного покарання, суд повинен, крім кримінальної значущості злочину, враховувати наступні фактори: а) чи отримав обвинувачений тяжкі тілесні ушкодження у результаті злочину; б) чи намагався обвинувачений зробити все від нього залежне, щоб запобігти, виправити або обмежити шкідливі наслідки злочину; в) чи видав обвинувачений себе добровільно; г) чи відчуває обвинувачений шкоду для себе як наслідок злочину його буде вислано з Королівства Швеція; д) чи відчуває обвинувачений в результаті злочину страждання або чи є достатні підстави припустити, що він буде страждати внаслідок відсторонення від роботи і її закінчення, або зіткнеться з будь-якою іншою перешкодою, або особливими труднощами в отриманні роботи, або здійсненні підприємницької діяльності; е) чи буде обвинувачений у наслідок його віку або поганого здоров'я, відчувати необґрунтовані поневір'яння у результаті покарання, призначеного відповідно до кримінальної значущості злочину; ж) чи пройшов незвично тривалий час, з урахуванням природи злочину, з моменту його вчинення; з) чи існує будь-яка

інша обставина, яке вимагає меншого покарання, ніж те, яке передбачається за вчинений злочин. Якщо існує будь-яка обставина з перерахованих вище, суд може, якщо для цього існують особливі підстави, призначити менш суворе покарання, ніж те, яке передбачено за вчинення злочину. Якщо з огляду на перераховані вище обставини є очевидним необґрунтоване призначення санкцій, суд повинен винести рішення про звільнення від покарання.

Якщо особа вчиняє злочин, не досягнувши віку двадцяти одного року, то при визначенні покарання особливе значення має його юний вік. Жодна особа, яка не досягла віку двадцяти одного року, не повинна бути засудженою до довічного тюремного ув'язнення за скоєний злочин [23, с. 233-237].

Питання щодо санкцій у КК Швеції розглядається у тридцятій главі третього розділу. При виборі санкції тюремне ув'язнення розглядається як найбільш суворе покарання, що превалює над умовним засудженням, пробацією, передачею на особливе піклування. Жодна особа не може бути засуджена до більш ніж однієї санкції за один і той самий злочин. Якщо особа засуджується за більш ніж один злочин, то суд, як правило, повинен призначити загальну санкцію за злочин. При виборі санкції суд повинен звернути особливу увагу на будь-яку обставину або будь-які обставини, які перешкоджають призначенню менш суворого покарання, ніж тюремне ув'язнення. В якості підстави для призначення тюремного ув'язнення, суд може прийняти до уваги, крім кримінальної значущості і природи злочину або злочинів, той факт, що обвинувачений раніше був визнаний винним у скоєнні злочину або злочинів.

Якщо злочин було вчинено особою, яка не досягла вісімнадцяти років, суд може призначити покарання у виді тюремного ув'язнення, тільки якщо для цього існують екстраординарні підстави. Суд спочатку повинен винести вирок про встановлення закритого піклування над неповнолітнім. Якщо особа, яка досягла віку вісімнадцяти років, але не досягла двадцяти одного року, вчинила злочин, суд може призначити тюремне ув'язнення тільки у випадку, коли, беручи до уваги кримінальну значущість злочину або інші особливі причини,

вибір такої міри є виправданим. Особі, яка вчинила злочин під впливом серйозного психічного розладу, не можна призначити покарання у виді тюремного ув'язнення. Якщо в такому випадку суд визначить, що жодна інша санкція не може бути призначена, такий засуджений повинен бути повністю звільнений від покарання.

При виборі санкції суд повинен враховувати у якості підстави для призначення умовного засудження упевненість в неможливості продовження обвинуваченим злочинної діяльності. В якості особливої підстави для призначення умовного засудження замість тюремного ув'язнення суд може поєднати цей вирок з покаранням у виді громадських робіт, якщо обвинувачений бажає прийняти таку умову і якщо така умова відповідає особі обвинуваченого та обставинам в цілому. При виборі санкції суд повинен в якості підстави для призначення пробації визначитись з питанням, чи буде така санкція сприяти утриманню обвинуваченого від подальшої злочинної діяльності. В якості особливих підстав для застосування пробації у якості кримінального покарання суд може розглянути: а) чи відбулися явні поліпшення в особистому або суспільному становищі обвинуваченого, що мають відношення до припинення його злочинної діяльності; б) чи проходить засуджений курс лікування від зловживання речовинами, що викликають залежність; в) чи було викликано вчинення злочину зловживанням речовин, що викликають залежність, або іншими особливими обставинами, що вимагають опіки або лікування, і чи висловив обвинувачений бажання пройти курс лікування відповідно до індивідуального плану, який може бути здійснений разом із застосуванням санкції; г) чи висловлює засуджений бажання, щоб пробація поєднувалася з покаранням у виді громадських робіт, враховуючи особу обвинуваченого і обставини в цілому. Поєднання пробації зі штрафом або з тюремним ув'язненням можливо лише з врахуванням кримінальної значущості та природи злочину або попередньої злочинної діяльності обвинуваченого [23, с. 238-243].

Глава 25 третього розділу КК Швеції визначає підстави та порядок застосування кримінального покарання у виді штрафу. Штрафи за КК Швеції призначаються відповідно до положень про конкретний злочин в формі штрафоднів, сумарних штрафів або стандартизованих штрафів. Якщо за злочин не передбачається конкретна форма штрафу, то штрафи призначаються як штрафодні, якщо злочин карається менш ніж тридцятьма штрафоднями, то штрафи призначаються в якості сумарних штрафів. Штрафодні встановлюються в кількості не менше тридцяти і не більше ста п'ятдесяти. Розмір штрафоднів фіксований – від тридцяти до включно тисячі шведських крон. При призначенні суми і виду штрафу суд обов'язково приймає до уваги: прибутки, добробут, зобов'язання перед утриманцями і та інші економічні обставини життя обвинуваченого. Якщо існують особливі підстави, то розмір штрафодні може бути встановлений окремо, однак найменшим КК Швеції встановлює розмір у чотириста п'ятдесят шведських крон. Сумарні штрафи призначаються в розмірі не менше ста шведських крон і не більше двох тисяч шведських крон. Стандартизованими штрафами є штрафи, які відповідно до того, що передбачено за злочин, повинні визначатися на підставі спеціальних засад обчислення. Найменший розмір стандартизованого штрафу становить сто шведських крон. Штрафи можуть бути використані в якості об'єднаного покарання за кілька злочинів, якщо штрафи можуть бути призначені за кожне із злочинів, однак якщо існують особливі підстави, то суд може призначити сумарний штраф за один або більше злочинів, за які передбачена така санкція, і одночасно призначити іншу форму штрафу за інший злочин. Штрафи як об'єднане покарання за кілька злочинів призначаються у виді штрафоднів, якщо будь-який із злочинів карається штрафоднями. Штрафодні як об'єднане покарання можуть бути призначені в розмірі не більше двохсот, а сумарні штрафи в розмірі не більше п'яти тисяч шведських крон. Штрафи йдуть в дохід держави. Неоплачені штрафи, якщо не передбачено інше, можуть бути замінені позбавленням волі на строк не менше чотирнадцяти днів і не більше трьох місяців [23, с. 201-205].

Глава 28 КК Швеції встановлює порядок і правила застосування пробації як виду кримінального покарання. Вирок про застосування пробації виноситься за злочини, за вчинення яких санкція у виді штрафу розглядається як недостатня. Пробація може поєднуватися зі штрафоднями, але у кількості не більше двохсот, і незалежно від того, чи передбачений штраф за даний злочин. Пробація може поєднуватися за згодою обвинуваченого, з покаранням у виді громадських робіт, при чому встановлюється обов'язок виконувати неоплачувані роботи на строк не менше сорока і не більше двохсот сорока годин. Пробація також може поєднуватися з тюремним ув'язненням на термін не менше чотирнадцяти днів і не більше трьох місяців. Якщо суд призначає тюремне ув'язнення і пробацію, то він не повинен призначати штраф або покарання у виді громадських робіт. Пробація триває протягом всього пробаційного періоду, що встановлюється на термін три роки з дати початку виконання санкції. Пробація поєднується з інтенсивним наглядом, починаючи з дня винесення вироку, однак нагляд повинен бути припинений без спеціального розпорядження після закінчення одного року пробаційного періоду, якщо інший результат не передбачений вирокіом суду. Якщо пробація поєднувалася з громадськими роботами, то засуджений повинен виконувати громадські роботи відповідно до плану робіт, складеним місцевим пробаційним відділенням. Якщо пробація поєднувалася із запланованим лікуванням, яке проходила особа, яка вчинила злочин, то суд може вказати у вирокі, що період нагляду повинен бути довшим на термін, що потрібний для завершення лікування і не повинен перевищувати загальної тривалості періоду. У зв'язку з наявністю лікувального плану може бути поставлена умова, відповідно до якого особа, відповідальна за лікування, має повідомляти місцеве пробаційне відділення та державного обвинувача в тому випадку, якщо особа, яка відбуває пробацію, серйозно порушує умови встановлених зобов'язань.

Якщо особа, яка відбуває пробацію, не виконує встановлені вимоги, наглядова рада може: а) прийняти рішення про оголошення попередження особі, що відбуває пробацію; б) прийняти рішення про продовження нагляду за

особою, яка відбуває пробацію, після одного року пробаційного періоду, але не пізніше закінчення терміну дії пробації. Якщо ці заходи не дали позитивного результату і засуджений продовжує порушувати умови пробації, то рада повинна запропонувати державному обвинувачу поставити питання перед судом і вимагати, щоб призначення пробації було скасовано. Якщо призначення пробації скасовано, то суд має обрати іншу, більш сувору санкцію за злочин, приймаючи до уваги наслідки, що спричинить засудженому вирок до пробації, або до штрафу, або до тюремного ув'язнення. З урахуванням встановлених обставин суд може призначити тюремне ув'язнення на менший термін, ніж той, який передбачений за злочин [23, с. 224-231].

У главі 31 третього розділу КК Швеції визначаються особливості передачі особи на спеціальне піклування. Якщо особа, яка не досягла віку двадцяти одного року і вчинила злочин, підлягає лікуванню або відносно неї застосовуються інші кримінально-правові заходи, то суд може передати справу до Ради громадського добробуту для здійснення необхідного лікування службами громадського добробуту відповідно до лікувального плану, підготовленим Радою для обвинуваченого. Передача може мати місце лише тоді, коли заходи, що плануються службами громадського добробуту можуть розглядатися достатнім втручанням, враховуючи кримінальну значущість та природу злочину, і попередню злочинну діяльність обвинуваченого. Отже, якщо з лікувального плану наслідуює, що обвинувачений підлягає лікуванню або іншим кримінально-правовим заходам, суд може видати наказ про проходження ним такого лікування або інших заходів. Якщо кримінальна значущість або природа злочинного діяння, або попередня злочинна діяльність обвинуваченого вимагають більш суттєвого кримінально-правового впливу, суд може об'єднати передачу на лікування до служб громадського добробуту зі:

- а) штрафоднями у кількості не більше двохсот, незважаючи на те, чи є штраф покаранням, передбаченим за вчинений злочин, чи ні;
- б) спеціальною умовою про те, що обвинувачений повинен виконувати неоплачувану роботу або брати участь у будь-якій іншій спеціально організованій діяльності на строк не менше

двадцяти годин і не більше ста годин при згоді засудженого. Якщо злочином заподіяно шкоду майну, то суд, у зв'язку з передачею на лікування, може присудити, якщо це сприяє залученню засудженого до суспільства, то він повинен у час та спосіб, визначені у вироку, сприяти потерпілій стороні такою роботою, яка може допомогти відновити або скоротити завдані нею збитки або зробити це іншим відповідним чином, з огляду на природу злочину та завдані збитки. Таке рішення можливо лише за згодою потерпілої сторони. Якщо особа вчинила злочин до того, як досягла вісімнадцятирічного віку, і якщо суд встановить, що санкцією має бути тюремне ув'язнення, то він (суд) повинен замість цього призначити санкцію у вигляді закритого піклування над неповнолітніми на певний період. Суд може призначити закрите піклування над неповнолітніми на термін не менше чотирнадцяти днів і не більше чотирьох років.

Якщо особа, яка вчинила злочин, підлягає лікуванню від зловживання наркотичними засобами, то суд може передати справу до комітету громадського добробуту. Якщо покарання, встановлене за злочин, є більш суворим, ніж тюремне ув'язнення на строк в один рік, то передача для проходження лікування в установі повинна бути призначена, тільки якщо для цього існують особливі підстави.

Якщо особа, яка вчинила злочин, за який санкція не може бути обмежена штрафом, страждає на серйозний психічний розлад, суд може передати її під судово-психіатричне піклування, якщо, з огляду на її психічний стан та особисті обставини, поміщення під опіку до психіатричного закладу поєднується з позбавленням волі та іншими примусовими заходами. Якщо злочин було скоєно під впливом серйозного психічного розладу, суд може призначити спеціальне обстеження, яке проводиться під час знаходження під опікою, якщо існує ймовірність тяжкого рецидиву через психічний розлад [23, с. 244-249].

У главі 36 третього розділу КК Швеції розглядається зміст інших особливих правових наслідків злочину, зокрема конфіскації майна та

корпоративних штрафів. Прибутки, отримані у результаті злочину підлягають конфіскації, якщо тільки це не представляється очевидно нерозумним. Те саме має застосовуватися до всього, отриманого особою в якості оплати витрат, понесених у зв'язку зі злочинном, за умови, що отримання цих коштів утворює злочин відповідно до КК Швеції. Вартість отриманого предмета може бути вилучена замість самого цього предмета. Майно, яке використовувалося як допоміжний засіб скоєння злочину або яке є наслідком такого злочину, може підлягати конфіскації, якщо це потрібно з метою попередження злочину або з інших особливих причин. Це також застосовується щодо майна, використання якого утворює злочин відповідно до КК Швеції. Вартість майна може бути вилучена замість самого майна.

За злочин, скоєний при здійсненні підприємницької діяльності, на вимогу державного обвинувача на підприємця повинен бути покладений обов'язок сплатити корпоративний штраф, якщо: а) злочин спричинив за собою тяжке невиконання спеціальних зобов'язань, пов'язаних з підприємницькою діяльністю, або з інших серйозних причин; б) підприємець не зробив того, що було розумно необхідним для попередження злочину. Корпоративний штраф повинен становити не менше десяти тисяч шведських крон і не більше трьох мільйонів шведських крон [23, с. 272-281].

Окремі вчені виділяють у якості самостійних кримінально-правових санкцій умовне засудження та випробувальний термін. Умовне засудження застосовується в основному до осіб, які скоїли ненавмисні злочини і стосовно яких є переконання, що вони їх більше не вчинять. Формально це кримінальне покарання, але воно не вступає в силу, якщо особа не скоює злочини в період перебування під наглядом на протязі двох років. Вирок до умовного засудження зазвичай не поєднується зі спеціальними доповненнями, за винятком тих випадків, коли необхідно вказати час та спосіб компенсації завданих збитків. При деяких обставинах умовне засудження може поєднуватися зі штрафом в розмірі отримуваного доходу до 180 робочих днів. Особа може бути засуджена до випробувального терміну, коли штраф

вважається недостатньою мірою покарання. Випробувальний термін не передбачає ізоляцію від суспільства, але на відміну від умовного засудження, він триває три роки і передбачає інтенсивний нагляд, що може бути припиненим за умови нормальної поведінки через один рік, а також певні обмежувальні заходи [24, с. 87-88].

Таким чином, відповідно до кримінального законодавства Швеції санкціями за злочин визнані покарання у виді штрафу, тюремного ув'язнення, умовного покарання, пробації та передачі на спеціальне піклування. Серед загальних для всіх покарань положень підкреслюється, що застосування покарань регулюється положеннями закону про окремі злочини та будь-якими іншими спеціальними положеннями. Значущою також є можливість призначення інших санкцій, крім згаданих у положеннях про окремі злочини, які можуть призначатися відповідно до норм, що регламентують їх застосування.

2.2. Загальна характеристика діяльності тюремної системи Швеції

Для виконання покарань чи альтернативних їм заходів у Швеції створена Служба тюрем і пробації, яка підзвітна і підконтрольна Міністерству юстиції Швеції. У своїй структурі Служба тюрем і пробації має 36 регіональних управлінь. На території кожного управління знаходяться, як правило, 1–2 тюрми, слідчий ізолятор та служба пробації [25, с. 112]. Станом на кінець грудня 2019 року у Швеції нараховується 32 тюрми, 45 установ та слідчих ізоляторів і 33 відділення служби пробації [26].

Тюрми у Швеції, як зазначає П.В. Тепляшин, «підрозділяються на три класи, але фактично дана класифікація охоплює закриті (також мають додаткову класифікацію за ступенем безпеки – починаючи від типу А 1), відкриті (тюрми типу F) і «перехідні» виправні установи [27, с. 216].

Закриті тюрми мають найвищий рівень безпеки, за ними ідуть відкриті та перехідні тюрми. Від оцінки ризику та потреб, до яких відносяться ризик втечі,

злочинні зв'язки з іншими засудженими, вирок суду, ризик рецидиву та необхідність лікування від алкоголізму та наркоманії залежить класу безпеки тюрми, де буде відбувати покарання засуджений. Найвищий клас безпеки тюрем – перший. Тюрми цього класу обладнані, щоб впоратися з найнебезпечнішими засудженими. В тюрмах Холл, Кумла і Салтвік також є так звані відділи безпеки. Вони спеціально адаптовані для засуджених, які мають особливо високий ризик втечі або незаконного звільнення. Тюрми другого класу безпеки є закритими установами з більш низьким рівнем безпеки. Установи цієї категорії можуть мати різні ступені і форми нагляду і контролю. У деяких з них функцію запобігання втечам виконують спеціальні стіни та паркани, у деяких цю функцію виконують спеціально обладнані будівлі, а огорожі є декоративними елементами території. Тюрми третього класу безпеки не обладнані прямими перешкодами для втечі [28].

Відповідно до Кримінального кодексу Швеції максимальний термін тюремного ув'язнення встановлюється у 10 років, а мінімальний – 14 днів. За сукупністю злочинів або вироків термін тюремного ув'язнення не може бути більше 18 років, при цьому не виключається існування довічного тюремного ув'язнення (ч. 1 гл. 1, ч. 3 гл. 26, гл. 30) [13].

Довічне ув'язнення - найсуворіше покарання, дозволене шведським законодавством. На відміну від інших вироків, довічне ув'язнення є безстроковим. Особи, які відбувають довічне ув'язнення, можуть звернутися до окружного суду з проханням про заміну вироку на певний вирок після відбуття не менше десяти років покарання. Суд може замінити довічне ув'язнення тільки певним вироком, який дорівнює або перевищує максимальний термін покарання, дозволений в Швеції, і який становить 18 років. Вся професійна діяльність у тюрмах Швеції спрямована на підвищення шансів засуджених вести вільне від наркотиків і законослухняне життя після відбуття покарання. У тюрмі засуджені обов'язково займаються професійною діяльністю протягом шести годин в день з понеділка по п'ятницю. До цієї діяльності відносяться, зокрема, виготовлення продукції продуктів, обслуговування приміщень або

робота у пральні. Засуджені також можуть вчитися – служба тюрем і пробації має власну шкільну систему з більш ніж 120 акредитованими вчителями середніх шкіл, що дозволяє засудженим продовжити свою освіту, навіть якщо вони переведені до іншої виправної установи. Заходи також включають відвідування програм реабілітації, спрямованих на попередження зловживання наркотиками і алкоголем, агресивної та злочинної поведінки. Зазвичай участь у програмах поєднують з роботою чи навчанням. Засуджені заробляють 13 шведських крон на годину за всі види професійної діяльності [29].

У 2019 р. у тюрмах, підпорядкованих Шведській службі тюрем і пробації, на обліку перебувало 2 088 засуджених, з них 1 961 чоловіків та 127 жінок, з яких тільки один відсоток засуджених були молодшими за 17 років. Найбільш поширеними основними злочинами були грабіж, насильницькі злочини і злочини, пов'язані із контрабандою наркотиків. У 2019 р. у тюрмах перебувало 525 осіб, молодших 18 років. Серед них 16 жінок. Половину з цих засуджених було засуджено до терміну покарання менше шести місяців. Слід зазначити, що чисельність засуджених у тюрмах за останні роки зростає: 2016 р. – 1 686 (1 589 чоловіків та 87 жінок); 2016 р. – 1 848 (1 715 чоловіків та 116 жінок); 2017 р. – 1 988 (1 886 чоловіків та 112 жінок) [30].

У більшості випадків терміни ув'язнення в Швеції короткі. Так, 60 % засуджених знаходяться в місцях позбавлення волі до 6 місяців або менше, 80 % – до 1 року, лише 3–5 відсотків – від 4 років до довічного покарання [31].

Діяльність тюремної системи Швеції регулюється оновленим у 2010 р. Законом «Про тюрми» [4]. Він підкреслює, що з кожним засудженим слід поводитись з повагою до його людської гідності і з розумінням особливих труднощів, пов'язаних із позбавленням волі. Виконання покарання має бути таким, щоб після звільнення полегшити адаптацію засудженого до суспільства і нейтралізувати негативні наслідки позбавлення волі. Виконання покарання повинно зосереджуватись на заходах, спрямованих на попередження можливого рецидиву злочинної діяльності. З цією метою для кожного засудженого повинен бути складений індивідуально розроблений план

відбування покарання, який розробляється після консультації з засудженим і у співпраці з відповідними органами влади. Виконання покарання не може спричинити за собою інших правообмежень свободи засудженого, крім тих, які впливають із Закону «Про тюрми» або які необхідні для підтримки порядку або безпеки в установі.

Заходи контролю або примусу можуть застосовуватися тільки в тому випадку, якщо вони розумно пропорційні меті покарання. Якщо ж досить незначного втручання, то саме його слід використовувати. Для засуджених на тривалі терміни створюються особливі умови. Зокрема, для засуджених, які відбувають тюремне ув'язнення терміном не менше чотирьох років, має бути прийнято рішення про застосування особливих умов, які необхідні з міркувань безпеки і стосуються: а) місця відбування покарання; б) можливості перебування за межами установи; в) застосування особливих заходів безпеки тощо. Рішення про застосування особливих умов приймається відразу після початку виконання покарання або коли в цьому виникає необхідність. Рішення про розміщення засудженого, надання відпустки, спеціального звільнення не може бути прийняте з порушенням особливих умов [4].

Глава 2 Закону «Про тюрми» присвячена умовам розміщення засуджених в тюрмі. При прийнятті рішення про розміщення, наскільки це можливо, необхідно враховувати потребу засудженого у працевлаштуванні, догляді та відповідному плануванні звільнення. Заборонено розміщувати засудженого з засудженими протилежної статі. Засуджений, який не досяг вісімнадцяти років, не може бути поміщений разом з засудженими, яким вже виповнилося 18 років. Засуджений може бути поміщений до камери з особливо високим рівнем нагляду і контролю (камеру безпеки), якщо: а) існує тривалий ризик того, що засуджений скоїть втечу; б) є докази того, що він схильний до продовження злочинної діяльності; в) є особливі підстави вважати за необхідне запобігти участі засудженого у злочинній діяльності під час його перебування в установі. Рішення про поміщення до камери безпеки переглядається по мірі необхідності, але не рідше одного разу на місяць. Засуджений може бути поміщений під

варту у поліції, однак термін утримання під вартою не може бути більшим, ніж необхідно, і не більше семи днів, якщо немає особливих причин для більш тривалого періоду. Навіть при наявності особливих причин термін перебування під вартою не може перевищувати тридцяти днів. Засудженим може бути дозволено мати з собою свою дитину, якщо це буде визнаним в інтересах дитини [4].

Глава 3 Закону «Про тюрми» встановлює умови праці засуджених та порядок оплати їх праці. Засудженим повинна бути надана можливість працевлаштування. До роботи прирівнюються: здобування освіти, участь у програмних заходах, зокрема, пов'язаних зі зловживанням психоактивними речовинами. Засуджений зобов'язаний виконувати доручену йому роботу. Засуджений, який одержує пенсію по віку відповідно до Кодексу соціального страхування, має право не працювати. Засуджений, який отримує соціальну допомогу у зв'язку із хворобою або за іншими причинами, залучається до робіт тільки такого характеру й обсягу, яку може виконувати [4].

Глава 4 Закону «Про тюрми» визначає умови й порядок використання засудженими вільного часу та проведення дозвілля. Засудженим надається можливість перебувати на відкритому повітрі не менше однієї години кожен день, якщо немає особливих заборон. Засудженим надається можливість займатися фізичною вправами та іншими видами дозвілля. Засудженим надається можливість належним чином стежити за тим, що відбувається в зовнішньому світі. Засудженим надається можливість сповідувати свою релігію. Засудженим надається можливість для зустрічі з іншими засудженими для обговорення питань, що становлять спільний інтерес для співкамерників [4].

Глава 5 Закону «Про тюрми» встановлює порядок й правила користування особистими речами. Засуджений може отримувати і володіти книгами, журналами та газетами, за виключенням тих, які можуть: а) поставити під загрозу порядок або безпеку; б) протидіяти лікуванню, яке він або вона проходить. Засуджений може отримувати і тримати визначені особисті речі.

Речі, які засуджений не може отримати або зберігати, можуть бути реалізовані і збережені від його імені. Засуджений не може без спеціального дозволу розпоряджатися власним паспортом і грошима. Активи, які були вилучені при поміщенні під варту, можуть бути відправлені за рахунок засудженого за адресою, за якою він або вона зареєстрований, або за іншою адресою, яку він чи вона вказує. Якщо засуджений залишає речі в установі, речі зберігаються протягом трьох місяців з моменту терміну закінчення позбавлення волі. Якщо речі не були повернуті особі протягом цього часу, вони можуть бути продані через Шведську службу тюрем і пробації або, якщо це неможливо, знищені [4].

Глава 6 Закону «Про тюрми» визначає засади перебування у співтоваристві та на самоті. Засуджений повинен у той час, коли зобов'язаний виконувати роботу або брати участь в ній, перебувати разом з іншими засудженими, якщо інше не передбачене законодавством або не впливає з особливого характеру роботи. Засудженим повинна бути надана можливість перебувати разом у вільний час, якщо інше не передбачене в Законі «Про тюрми». Засуджені можуть утримуватися окремо один від одного у зв'язку з денним або нічним відпочинком. Засуджений може, в разі необхідності, утримуватися окремо від інших засуджених за його власним бажанням. Згода на конфіденційність має переглядатися за необхідністю, але не рідше одного разу на місяць. Засуджені можуть тимчасово утримуватися окремо один від одного, якщо це необхідно для підтримки порядку або безпеки. Засуджений може утримуватись окремо від інших засуджених, якщо це необхідно за наступних підстав: а) вимоги щодо національної безпеки; б) наявність ризику для життя або здоров'я засудженого або інших осіб, або існує ризик завдання серйозної шкоди майну, що належить Шведській службі тюрем і пробації; в) якщо існує ризик втечі засудженого або його незаконного звільнення; г) щоб запобігти впливу на засудженого інших засуджених з метою суттєво порушити порядок в установі; д) щоб не допустити доступу засудженого до алкоголю, наркотиків, будь-якої іншої наркотичної речовини. Рішення про примусову конфіденційність має переглядатися не рідше одного разу на десять днів.

Засуджений також може тимчасово утримуватися окремо від інших засуджених в інтересах слідства. За цих умов засудженого можна утримувати в ізоляції більше чотирьох днів. Засудженому, який утримується окремо від інших засуджених, може бути відмовлено в контактах з іншими особами під час здійснення інспекцій, електронного спілкування або листування у будь-який спосіб, якщо це необхідно для того, щоб не поставити під загрозу мету розслідування.

Засуджений може утримуватися окремо від інших засуджених, якщо це необхідно для проведення медичного огляду. Засуджений, який утримується окремо від інших засуджених, тому що він схильний до насильницьких злочинів або становить небезпеку для власної безпеки, життя або здоров'я, повинен бути оглянутий лікарем якомога швидше і не рідше одного разу на місяць [4].

Глава 6 Закону «Про тюрми» встановлює порядок і правила контактів засуджених. Засуджений може отримувати побачення у тій кількості і на протязі такого часу, як це може вважатись доцільним. Однак у відвідуванні може бути відмовлено у випадках, якщо це: а) може поставити під загрозу безпеку установи, персоналу та іншим особам або засудженим; б) може протидіяти адаптації засудженого в суспільстві; в) може завдати збитків засудженим або іншим особам. Відвідування із заходами безпеки може проводитись: а) в умовах, коли співробітники стежать за відвідуванням; б) в кімнаті для побачень, яка спроектована таким чином, що передача заборонених предметів неможлива. Візит адвоката, який допомагає засудженим в юридичному питанні, може проходити під контролем тільки на прохання адвоката або засудженого. Відвідуванню може передувати, якщо це необхідно з міркувань безпеки, особистий обшук відвідувача або його поверхневий обшук.

Засуджений може контактувати з іншою особою за допомогою електронного зв'язку у тому ступеню, як це може бути технічно забезпечено установою. Однак у такому контакті може бути відмовлено, якщо він: а) може поставити під загрозу безпеку способом, який не може бути усунутий

перехопленням змісту повідомлення; б) може протидіяти адаптації засудженого в суспільстві; в) може завдати збитків засудженому або іншій особі. Електронне спілкування між засудженим та іншою особою може бути перехоплено, якщо це необхідно з міркувань безпеки. Однак осіб, які мають спілкуватись, слід заздалегідь поінформувати про можливий контроль. Електронне спілкування між засудженими і адвокатом, що допомагає засудженим в юридичній справі, не може проводитись під контролем.

Листи від засуджених до адвокатів, шведського органу влади або міжнародного органу, що володіє визнаними Швецією повноваженнями приймати скарги від окремих осіб, пересилаються без розгляду і перегляду. У всіх інших випадках відправлення, що надходять засудженим, можуть бути переглянутими, якщо це необхідно з точки зору порядку або безпеки. Перевірка відправлення проводиться з метою встановити: а) чи не містить воно будь-якого неавторизованого об'єкту; б) чи не є воно частиною триваючої або планованої злочинної діяльності тощо. Перевірене відправлення повинно передаватись засудженим у найкоротші терміни, якщо тільки немає особливих причин для встановлення іншого терміну. Основною підставою для перевірки будь-якого відправлення, у тому числі електронного, є підозра, що засуджений або особа, з якою має відбутися будь-який контакт, підозрюється у вчиненні злочину або у злочинній діяльності. Уряд може позбавити засудженого права на посилки, передачі або будь-який вид листування, якщо це необхідно для захисту національної безпеки або існує ризик того, що засуджений під час перебування в установі візьме участь в терористичних злочинах [4].

Глава 8 Закону «Про тюрми» визначає порядок встановлення особливого контролю та застосування примусових заходів. З метою полегшення ідентифікації засудженого, його можна піддати примусовому фотографуванню. Житлові приміщення засудженого і його майно можуть бути перевірені у тому ступеню, в якому це необхідно для підтримки порядку або безпеки.

Особа, яка прибула до установи для відбування покарання, піддається фізичному обшуку, а її речі – огляду, з метою пошуку недозволених предметів,

якщо: а) є підстави вважати, що такі предмети у неї є; б) вона повертається після перебування за межами установи; в) вона мала безконтрольне спілкування з іншими особами. Засуджений може бути підданим фізичному обшуку, а його речі – огляду на предмет пошуку зброї та інших небезпечних предметів, якщо це необхідно з міркувань безпеки.

Засуджений, якщо інше не обумовлено медичними або іншими причинами, зобов'язаний надати зразки сечі, видиху, слини, поту, крові або волосся за запитом, щоб переконатися, що він або вона не знаходиться в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, під впливом інших допінгових речовин, що підпадають під дію відповідного законодавства Швеції. Особистий обшук або огляд тіла не можуть проводитися у присутності свідків або осіб протилежної статі, крім лікаря або дипломованої медсестри. Однак це не відноситься: а) до особистого обшуку на предмет пошуку зброї та інших небезпечних предметів, якщо це необхідно з міркувань безпеки; б) до особистого огляду предметів, які несе особа; в) до особистого обшуку за допомогою металошукача або аналогічного технічного пристрою; д) до огляду тіла, який означає тільки взяття інших зразків, крім зразків сечі.

Алкоголь, наркотики, інші інтоксиканти та допінгові речовини можуть бути утилізовані і знищені у випадку: а) їх проносу без дозволу в установу іншими особами; б) якщо вони виявлені в засудженого; в) якщо вони були вилучені у відправленні до засудженого; г) якщо вони іншим чином виявлені в установі та їх власник невідомий. Це також стосується шприців, голочок та інших предметів, які особливо підходять для використання при зловживанні наркотиками.

З метою забезпечення безпеки в установі, Шведська служба тюрем і пробації може вирішити, що всі особи, що входять до цієї установи, повинні пройти фізичний огляд (загальний контроль доступу). Метою тотального контролю доступу повинен бути пошук неавторизованих об'єктів. Письмові повідомлення не можуть переглядатись. Це рішення може діяти не більше трьох місяців. Якщо необхідно забезпечити безпеку в установі, будь-який

транспортний засіб може бути підданий обшуку у зв'язку із в'їздом до установи або виїздом з неї на предмет наявності сторонніх предметів або осіб, які намагаються проникнути до установи або залишити її без дозволу [4].

Глава 9 Закону «Про тюрми» визначає засади охорони здоров'я, зокрема засуджений, який потребує охорони здоров'я та медичної допомоги, отримує потрібну допомогу відповідно до вказівок лікаря. Якщо засуджений не може бути обстежений або підданий належному лікуванню в установі, адміністрація звертається за загальною медичною допомогою. У разі необхідності засудженого переводять до лікарні. Якщо з міркувань безпеки потрібно спостереження за засудженим, то його встановлюють. Якщо існують побоювання про те, що транспортування може завдати шкоди здоров'ю засудженого, необхідно отримати на це згоду лікаря [4].

Глава 10 Закону «Про тюрми» встановлює порядок і правила надання відпусток та короткострокових виїздів за межі установи. Засудженим з метою полегшення процесу пристосування до життя у суспільстві після звільнення, може бути наданий дозвіл залишатися за межами установи протягом певного короткого періоду часу (у відпустці) за наступних умов: а) засуджений відбув не менше чверті покарання (не менше двох місяців); б) немає значного ризику того, що засуджений вчинить злочин, ухилиться від виконання вироку або іншим чином порушить правила виконання покарання. Для засудженого, який відбуває довічне засудження, термін визначається за правилом для вироку у вісімнадцять років. Дозвіл на перебування за межами установи повинен, якщо це вважається потрібним з міркувань безпеки, поєднуватися з заходами спостереження, зокрема, електронними [4].

Глава 11 Закону «Про тюрми» встановлює особливі форми перебування за межами установи. Засудженим може бути надано дозвіл на перебування за межами установи за допомогою засобів, що унеможливають ризик рецидиву або сприяють його або її адаптації до умов перебування у суспільстві: а) під час перебування за межами установи засуджений виконує роботу, лікується або бере участь у навчанні або у спеціально організованих заходах (програмах);

б) перебування під наглядом; в) перебування у «будинку на півдорозі»; г) перебування у продовженій відпустці. Перебування за межами установи повинно бути сплановано таким чином, щоб воно могло тривати до моменту умовного звільнення.

Перебування за межами установи, коли засуджений виконує роботу, лікується або бере участь в навчанні або спеціально організованих заходах (програмах), надається засудженим, які потребують ознайомлення з трудовою або іншою діяльністю, яка може сприяти стабільному життю після звільнення, якщо немає значного ризику того, що він або вона вчинить злочин, ухилиться від виконання покарання або іншим чином буде порушувати правила поведінки.

Перебування під наглядом означає, що засуджений поміщається під нагляд у спеціалізовану лікарню, потребуючи догляду або лікування у зв'язку зі зловживанням речовинами, що викликають залежність, або в зв'язку з будь-якими іншими особливими обставинами, які можуть бути ймовірно пов'язані з його злочином, якщо немає значного ризику вчинення ним нового злочину; ухилення від виконання вироку або скоєння іншого порушення правил поведінки.

Перебування у «будинку на півдорозі» означає, що засуджений поміщається в будинок, контрольований Шведської службою тюрем і пробації, який пристосований для надання засудженим особливої підтримки і нагляду за ними поза межами установи. До «будинку на півдорозі» можуть поміщатись наступні категорії засуджених: а) які відбули не менше половини строку покарання, але не менше трьох місяців; б) у яких відсутній ризик того, що він або вона вчинить злочин, ухилиться від виконання вироку або скоїть інше правопорушення; в) якщо він або вона виконує роботу, лікується, бере участь в навчанні або спеціально організованих заходах (програмах).

Режим перебування у продовженій відпустці означає, що засуджений в контрольованих умовах відбуває строк тюремного засудження у власному будинку. Перебування у продовженій відпустці може бути надана наступним

категоріям засуджених: а) які відбули не менше половини строку покарання, але не менше трьох місяців; б) у яких відсутній ризик того, що він або вона вчинить злочин, ухилиться від виконання вироку або скоїть інше правопорушення; в) він або вона мають власне або доступне для їх проживання житло; г) якщо він або вона виконує роботу, лікується, бере участь в навчанні або спеціально організованих заходах (програмах).

Дозвіл на застосування особливих форм перебування за межами установи повинен поєднуватися з умовами, необхідними для досягнення мети покарання або для того, щоб Шведська служба тюрем і пробації могла здійснювати необхідний контроль за допомогою у тому числі електронних засобів. Особа, до якої були застосовані особливі форми перебування за межами установи, зобов'язана за потребою надати зразки сечі, видиху, слини, поту, крові або волосся з тим, щоб переконатися, що він або вона не знаходиться під впливом алкоголю, наркотиків, будь-якого іншого інтоксиканту або інших допінгових речовин.

Дозвіл на застосування особливих форм перебування за межами установи може бути скасованим у випадках: а) коли зникають необхідні умови для їх застосування; б) коли засуджений не дотримується встановлених правил або не виконує встановлені зобов'язання. Якщо дозвіл на застосування особливих форм перебування за межами установи анульовано, засуджений повинен бути негайно доставлений до установи для продовження відбування покарання. Шведська служба тюрем і пробації може залучати компанії, асоціації, громади чи фонди для роботи в «будинках на півдорозі», які повинні: а) постійно інформувати Шведську службу тюрем і пробації про стан справ; б) консультуватися зі Шведської службою тюрем і пробації за всіма важливими питаннями; в) негайно повідомляти, якщо засуджений не дотримується встановлених правил або не виконує встановлені зобов'язання [4].

Глава 12 Закону «Про тюрми» встановлює особливості застосування попередження і відстроченого умовного звільнення. Засуджений, який порушив правила і умови щодо відбування покарання, може отримати попередження.

Перед винесенням рішення про попередження засуджений повинен пройти опитування. У справах та питаннях, що стосуються відстроченого умовного звільнення, засудженому призначається громадський адвокат. До оголошення рішення про відстрочення умовного звільнення засудженому має бути надана можливість висловити свою думку [4].

Глава 13 Закону «Про тюрми» визначає порядок виконання рішень Шведською службою тюрем і пробації. Всі рішення відповідно до положень Закону «Про тюрми» виконує Шведська служба тюрем і пробації, якщо інше прямо не передбачене у тексті Закону «Про тюрми». Всі рішення застосовуються негайно. Питання про анулювання дозволу на розпочате перебування під наглядом, перебування у «будинку на півдорозі» або на продовжену відпустку розглядається Наглядовою радою після доповіді Шведської служби тюрем і пробації. Рішення Служби тюрем і пробації, прийняте відповідно до положень Закону «Про тюрми», може бути оскаржене у загальному адміністративному суді, в юрисдикції якого знаходиться установа, тюрма або служба пробації, де заявник був зареєстрований на момент прийняття першого рішення у справі.

Рішення наглядової ради може бути оскарженим у загальному адміністративному суді. Наглядова рада не бере участі в суді.

Відповідно до змісту Глави 15 Закону «Про тюрми» будь-яка особа, яка незаконно передає або намагається передати зброю або інший небезпечний предмет засудженим, засуджується до штрафу або тюремного засудження на термін до одного року, якщо тільки це діяння не карається більш суворим покаранням у Кримінальному кодексі. Особа, що передала засудженим алкоголь або інший наркотичний або допінговий засіб, шприц або голку, які можуть бути використані при зловживанні наркотиками, засуджується до штрафу або тюремного засудження на термін до шести місяців, якщо це діяння не карається більш суворим покаранням відповідно до іншого закону. Це ж стосується будь-кого, хто намагається допомогти засудженим отримати доступ до наркотиків та інших наркотичних або допінгових засобів. Засуджений, який

скоїв втечу або іншим чином ухилився від відбування покарання, повертається органами поліції до виправної установи для продовження відбування покарання у виді тюремного засудження [4].

Таким чином, метою діяльності Шведської служби тюрем і пробації, як зазначає її Генеральний директор Мартін Холмгрен, є піклування про засуджених поруч із забезпеченням дотримання санкцій у тюрмах. Ця мета може бути досягнута за рахунок виконання наступних завдань: попередження злочинності; підвищення безпеки персоналу, засуджених та інших осіб; внесення максимально можливого внеску у створення більш безпечного суспільства [32].

2.3. Загальна характеристика діяльності служби пробації Швеції

Як слушно підкреслюють О.В. Лисодед та А.Х. Степанюк, для Швеції стратегічним напрямком політики у сфері застосування покарань та поводження із правопорушниками стало «зведення до мінімуму кількості осіб, що перебувають у місцях позбавлення волі, і широке застосування заходів, альтернативних покаранням, які згідно з міжнародними документами іменуються громадськими санкціями та заходами запобігання, котрі призначені для підтримки правопорушника у суспільстві і спрямовані на те, щоб правопорушник виконував певні умови або обов'язки, маючи при цьому можливість встановлювати або відновлювати важливі зв'язки у суспільстві та можливості для контакту і підтримки зі всіма чинними механізмами соціального контролю у суспільстві, надаючи можливість особі реінтегруватись до соціального життя, що є більш ефективним, ніж після перебування особи у місцях позбавлення волі» [14, с. 106].

Функції пробації у Швеції з 1918 р. у тому або іншому вигляді здійснювалися різними державними службами. Так тривало до їх об'єднання у 1998 р. в єдину Службу тюрем і пробації (Kriminalverden). Крім центрального апарату Kriminalverden здійснює управлінські функції за допомогою п'яти

регіональних управлінь. У свою чергу їм підпорядковуються 36 місцевих адміністративних відділень, в межах території кожного з яких знаходяться, як правило, тюрма, слідчий ізолятор та служба пробації. У 2019 р. шведська служба тюрем та пробації щодня працювала майже зі 16 600 клієнтами. З них 2 000 ув'язнених, 4 400 засуджених та близько 10 200 відбули покарання умовно. Всього у Швеції у 2019 р. нараховувалось 33 пробаційні відділи.

Штат служби пробації не перевищує 3 000 осіб. У той же час у Швеції широко поширена практика залучення до здійснення функцій нагляду волонтерів (помічників керівників – шв. *Biträdande övervakare* та інспекторів контролерів – шв. *Kontrollör*), яким виплачується грошова винагорода у розмірі до 400 крон, яка дозволяє, як правило, лише покрити транспортні витрати. Кількість волонтерів становить близько 5 000 осіб. Вони здійснюють нагляд за 43 відсотками клієнтів, що дозволило штатним інспекторам служби займатися тільки найбільш складними справами. Середнє навантаження на одного інспектора становило 25-30 клієнтів [35, с. 197].

Помічники керівника є доповненням до персоналу пробації. Їх підбирають з числа представників місцевої громади, які погодились стати зразком для наслідування та підтримки засудженого. Під час здійснення нагляду помічник керівника виконує важливу роль доведення наявності альтернатив злочинному способу життя. Він може займатись різними видами діяльності спільно із засудженим, наприклад, пити каву, відвідувати кінотеатр, ловити рибу. Він може призначати конкретні завдання, які допоможуть клієнту не повторити злочин. Це може бути, наприклад, допомога клієнту уникнути вчинення злочину за рахунок ретельного планування змістовного дозвілля або підтримки клієнта у контактах з владою. Окрім підтримки, помічник керівника виконує і контрольну функцію. Якщо клієнт не виконує умови, що стосуються нагляду, помічник про це повідомляє відповідальному співробітнику пробації [36].

У свою чергу, інспектори – це приватні особи, які за дорученням служби пробації відвідують на дому клієнтів, які перебувають в умовах електронного

моніторингу, з метою контролю умов цього виду покарання, включаючи заборону на алкоголь та перевірку графіка перебування на свіжому повітрі. Ці доручення завжди виконують два інспектори відповідно до плану, встановленого службою пробації. Домашні візити проводяться вечорами та у вихідні дні, а кількість доручень на тиждень може змінюватися залежно від кількості клієнтів. Перевіряється присутність клієнта вдома та проводяться дихальні тести для перевірки тверезості. Також контроль може також складатися з відвідування місця громадських робіт, місця роботи або навчання [37].

На організаційні структури служби пробації покладено обов'язок виконувати окремі види кримінальних покарань, а також проводити роботу щодо підготовки висновків для суду про можливість призначення підсудному того чи іншого виду покарання. Це так зване соціальне розслідування проводиться для того, щоб «з'ясувати, хто і як впливає на правопорушника у найближчому соціальному оточенні, охопити коло його знайомих, стосунків у сім'ї, спосіб життя, уподобання, потреби, ступінь моральної занедбаності, можливість виконувати покладені на нього соціальні обов'язки, готовність відшкодувати потерпілому завдані збитки тощо» [14, с. 105]. Після з'ясування ситуації та аналізу проблем, які привели особу до правопорушення, співробітники служби пробації надає до суду свої висновки про можливість чи неможливість застосування до правопорушників громадських санкцій замість покарання та про бажання правопорушника в подальшому співпрацювати з службою пробації. Служба пробації має право рекомендувати застосування своїх санкцій для обвинуваченого, але останнє рішення залишається за судом. Згідно із законом така характеристика є обов'язковою для винесення вироку, що не стосується ув'язнення. В останні роки загальне число таких доповідей складає в середньому близько 25 000 на рік [38].

Служба пробації в Швеції виконує наступні покарання: а) умовне покарання з призначенням громадських робіт; б) пробацію (кримінальний нагляд), включаючи нагляд в поєднанні з громадськими роботами і нагляд в

поєднанні з особливою програмою лікування; в) інтенсивний нагляд з застосуванням електронного моніторингу. Крім перерахованого до сфери відповідальності співробітників служби пробації входить здійснення нагляду над особами, звільненими з місць позбавлення волі умовно-достроково.

Можливість умовно-дострокового звільнення з місць позбавлення волі виникає після відбуття двох третин строку ув'язнення. Однак перш ніж отримати право клопотати про умовно-дострокове звільнення, засуджений повинен відбути мінімальний термін, який становить один місяць. Не мають право клопотати про умовно-дострокове звільнення особи, засуджені до тюремного ув'язнення в зв'язку з неможливістю виплати штрафу. Рішення про умовно-дострокове звільнення приймає Національна рада з питань умовно-дострокового звільнення. Тривалість терміну пробації після умовно-дострокового звільнення, як правило, становить один рік. Протягом цього періоду піднаглядний повинен приходити на зустрічі з інспектором служби пробації, який повинен бути обізнаний про місце проживання, рід занять та фінансовий стан особи.

Інтенсивний нагляд із застосуванням електронного моніторингу використовується в Швеції з 1993 р. в якості форми відбування покарання у виді позбавлення волі. До 1999 р. інтенсивний нагляд застосовувався в якості експерименту. Інтенсивний нагляд із застосуванням електронного моніторингу може призначатися тільки за згодою самого засудженого та членів його сім'ї. Особа, засуджена до позбавлення волі на строк до трьох місяців, може клопотати про заміну тюремного ув'язнення інтенсивним наглядом. Рішення про заміну приймає місцеве відділення Kriminalverden на основі рекомендації інспектора служби пробації, який вивчає соціальне становище засудженого та його психологічні характеристики. Піднаглядний повинен мати місце постійного проживання і повинен або працювати, або вчитися. З жовтня 2001 р. цей метод став так само застосовуватися в якості форми відбування покарання, перехідної від тюремного ув'язнення до умовно-дострокового звільнення. Особа, засуджена до позбавлення волі на строк понад два роки, може бути

піддана інтенсивному нагляду із застосуванням електронного моніторингу на останні чотири місяці, що передують умовно-достроковому звільненню. Після того як прийнято рішення про застосування інтенсивного нагляду, співробітник служби пробації спільно з піднаглядним розробляє розклад його повсякденного життя (час виходу на роботу та повернення з роботи, час прогулянки з дитиною або з собакою, час відвідування магазинів тощо). Цей графік повинен неухильно дотримуватися піднаглядним, і всі свої незаплановані переміщення він зобов'язаний узгоджувати з інспектором служби пробації. Специфіка даної форми нагляду полягає в тому, що засудженому закріплюють на нозі спеціальний пристрій-передавач (невеликий браслет), який передає радіосигнали на центральний комп'ютер відділу служби пробації. Якщо піднаглядний порушує розклад, не попередивши про це інспектора служби пробації, на центральному комп'ютері спрацьовує сигналізація. Електронний моніторинг, втім, становить не єдиний елемент цього виду нагляду. Засудженого на дому регулярно (але не з постійною періодичністю) відвідує інспектор служби пробації, який контролює виконання піднаглядним вимог про утримання від вживання наркотиків і алкоголю. Також піднаглядний повинен брати участь в пробаційних програмах, лід час яких обговорюються питання злочинності, вживання алкогольних та наркотичних речовин тощо. У разі, якщо піднаглядний не дотримується розкладу чи інших вимог нагляду, в залежності від серйозності порушення йому може бути винесено попередження або прийнято рішення про його повернення до відбування тюремного покарання. Дана форма відбування покарання дозволяє мінімізувати ризики порушення соціальних зв'язків, оскільки піднаглядний залишається в родині, не втрачає робочого місця, а також не повертається до кримінального середовища. Вартість одного дня інтенсивного нагляду щодо однієї особи становить 939 шведських крон.

Покарання у виді позбавлення волі може бути призначено умовно, в разі, якщо особа вчинила злочин і немає підстав вважати, що вона може скоїти повторний злочин в майбутньому. Засуджений звільняється від відбування

покарання під умовою, що він протягом іспитового строку (два роки) не вчинить нового злочину. Особа, засуджена до позбавлення волі умовно, не перебуває під наглядом. Однак умовне покарання може за згодою засудженого поєднуватися з громадськими роботами, штрафоднями та роботою щодо обмеження шкоди, яку засуджений спричинив, вчинивши злочин. Якщо засуджений не виконує вимоги вироку протягом випробувального періоду, суд може на вимогу прокурора: а) винести засудженому попередження; б) видати постанову про відшкодування збитків; в) призначити іншу санкцію [39].

Суд призначає покарання у виді кримінального нагляду (пробації) особи, яка вчинила злочин, у разі якщо дійде висновку, що позбавлення волі не є необхідним заходом з точки зору ймовірності вчинення особою повторних злочинів. Засуджений поміщається під нагляд на три роки. Як правило, безпосередньо нагляд триває лише один рік. Однак закінчення фактичного нагляду не означає припинення відбування покарання. В останні два роки пробаційного періоду (роки «умовного нагляду») нагляд не здійснюється, але справа не закрита, і порушення особою вимог відбування даного виду покарань тягне несприятливі наслідки. У перший рік пробаційного періоду нагляд полягає: а) у регулярних зустрічах піднаглядного з інспектором служби пробації; б) у необхідності повідомляти інспектора про зміну місця проживання, роботи або навчання, про зміни у фінансовому становищі. У разі недотримання особою умов виконання даного виду покарання (включаючи вчинення злочину) піднаглядним можуть призначити ще один пробаційний термін (в окремих випадках – у поєднанні зі штрафом), або повернути до тюрми. Співробітник служби пробації виступає як підтримка засудженого до умовного терміну шляхом регулярних розмов із клієнтом про сфери, які впливають на ризик рецидиву злочину. У засудженого є можливість брати участь у програмах лікування в рамках злочинності та наркоманії. Клієнт також може отримати підтримку у контактах з іншими органами влади. Пробацію можна поєднувати з: а) штрафоднями – до 200; б) громадськими роботами – до 400 годин; в) з тюремним ув'язненням – від 14 днів до 3 місяців; г) спеціальним

положенням про догляд та лікування; д) положенням про спеціальний план лікування (договірний догляд). Витрати на здійснення нагляду над одним засудженим складають 107 шведських крон в день [40].

Кримінальний нагляд в поєднанні з громадськими роботами став застосовуватися у Швеції з 1991 р. у п'яти регіонах, а з 1993 р. – по всій країні. Він був розроблений спеціально з метою застосування до молодих правопорушників (до 25 років), які в іншому випадку могли бути засуджені до тюремного ув'язнення строком до одного року. З січня 1999 р. даний вид покарання став застосовуватися до засуджених до умовного позбавлення волі, і практика призначення громадських робіт була поширена на правопорушників в інших вікових категоріях. Покарання передбачає виконання під наглядом інспектора служби пробації неоплачуваної суспільно корисної праці в розмірі від 40 до 200 годин. Термін визначається судом з урахуванням серйозності та суспільної небезпеки злочину. У рішенні суду про призначення громадських робіт крім кількості «трудових» годин вказується термін тюремного ув'язнення, який доведеться відбути засудженому, якщо він буде злісно порушувати умови відбування громадських робіт. Суд не може визначати місце і характер робіт, це входить до компетенції служби пробації. Термін тюремного ув'язнення, який може бути замінений громадськими роботами, не може перевищувати одного року. Один місяць тюрми прирівнюється до сорока годин громадських робіт. До винесення рішення суд звертається до служби пробації із запитом стосовно надання висновку про можливість та доцільність призначення громадських робіт. При виконанні покарання інспектор служби пробації зустрічається з роботодавцем та засудженим і готує план виконання покарання. Надалі інспектор контролює виконання вимог плану, зв'язуючись з контактною особою за місцем здійснення робіт по телефону, та вчиняє вибіркові перевірки, інспектуючи місця роботи. У ролі роботодавців, як правило, виступають некомерційні організації, церкви, спортивні клуби та клуби відпочинку, муніципальні служби. При цьому праця засуджених не може бути пов'язаною з дітьми та людьми похилого віку. Витрати на виконання покарання у виді

громадських робіт щодо одного засудженого складають 103 шведських крони в день. Кримінальний нагляд в поєднанні зі спеціальною лікувальною програмою був запроваджений у зв'язку з тим, що громадські роботи не можуть бути призначені особам, які страждають алкогольною чи наркотичною залежністю. Однак в разі якщо така особа вчинила злочин, що тягне за собою покарання у виді позбавлення волі на строк до двох років, їй може бути призначений нагляд в поєднанні з лікувальною програмою. У таких випадках засуджений повинен підписати контракт, тим самим даючи згоду на певний курс лікування в конкретному лікувальному закладі і на певний термін. Багато клієнтів, які перебувають на випробувальному терміні, проходять лікування в рамках покарання. Один із способів це зробити – пробація із спеціальним розпорядженням. Лікування може проводитися у Kriminalverden або через контакт з іншими органами влади, медичними центрами, лікувальними будинками та іншими постачальниками медичних послуг. Клієнт, який засуджений до догляду за контрактом, зобов'язаний дотримуватися спеціального плану лікування, який був розроблений і який точно описує, що клієнт повинен робити під час лікування. План лікування розробляється у співпраці служби пробації, соціальних служб, постачальника медичної допомоги та клієнта і повинен бути підписаний усіма залученими сторонами [41].

Громадські роботи є кримінальною санкцією, яка передбачає, що засуджений може виконувати практичні, безоплатні суспільно-корисні роботи, замість того, щоб перебувати у тюрми. Разом з тим є два різновиди громадських робіт: одні у поєднанні з пробацією, інші – з умовним засудженням. О.В. Лисодєд та А.Х. Степанюк підкреслюють, що при другому різновиді громадських робіт поведінка правопорушника службою пробації не контролюється – особа лише зобов'язана відпрацювати ту кількість годин, що визначена вироком суду. Громадські роботи застосовуються як альтернатива можливому тюремному ув'язненню строком до одного року. Цю санкцію може бути замінено на позбавлення волі, якщо: а) правопорушник не виконує

доведений до нього план робіт; б) у разі вчинення у цей період нових правопорушень; в) при відсутності на місці роботи; г) у разі встановлення, що засуджений вживав алкоголь чи наркотики [14, с. 107].

Суд призначає засудженому час, протягом якого він повинен виконувати певні види робіт: мити підлогу в будинку для літніх людей або лікарні, підмітати вулиці. Роботодавцями в даному випадку можуть виступати і муніципальні служби, і громадські організації. До переваг громадських робіт, на думку І. Дергачової, можна віднести «можливість уникнути негативного впливу тюрми і усвідомлення засудженим того, що він відбуває покарання, працюючи на громадських засадах, знаходить нових друзів і нове оточення, він залишається в сім'ї і зберігає роботу» [31]. Цей вид покарання набагато дешевше тюремного ув'язнення. Громадські роботи виконуються: а) у вільний час, наприклад, ввечері або на вихідних; б) у некомерційних асоціаціях або організаціях, або ж в установах муніципальної чи іншої громадської власності. Служба пробації приймає рішення про відповідне робоче місце для громадських робіт, але засуджений має можливість подавати запити щодо власних пропозицій. Робота зазвичай триває 4 години і не перевищує 8 годин на день, однак кількість громадських робіт не повинна перевищувати 10-12 годин на тиждень.

За більшістю осіб, засуджених до випробувального терміну, здійснюється нагляд службою пробації. Якщо клієнт не дотримується норм та норм покарання, про це повідомляється Наглядовій раді. У Швеції діє 28 наглядових рад. Суддівський комітет призначає голову та заступника голови. Рада також складається з трьох місцевих жителів, яких призначає повітова рада або муніципальна рада. Вони в першу чергу приймають рішення про заходи до осіб, які негативно поводитись під час випробування чи умовного звільнення. Коли служба пробації виявляє, що клієнт порушив будь-який з приписів, яких він зобов'язаний дотримуватися, її співробітники повідомляють про це Наглядовій раді, яка приймає рішення про прийняття відповідних заходів. Передують прийняттю заходів засідання Наглядової ради, де інспектор з питань пробації

повідомляє про справу. На засідання також викликається клієнт. Заходи різняться залежно від тяжкості порушення. Рада може прийняти рішення про продовження періоду нагляду або видати правила щодо більш тісних контактів зі службою пробації чи адміністрацією органу лікування. Крім того, рада може надати клієнту попередження про те, що він може бути повернутий до умов тюремного ув'язнення [42].

Таким чином, можливо зазначити, що місцеві органи служби пробації Швеції виконують три основні функції: а) здійснення нагляду і соціальної підтримки осіб, засуджених до кримінального нагляду, громадських робіт, спеціальних лікувальних програм, відбування тюремного ув'язнення в формі інтенсивного нагляду, а також осіб, що звільнилися з місць позбавлення волі умовно-достроково. У разі якщо піднаглядні порушують умови відбування покарання, встановлені законом або судом, справа передається для розгляду до спеціальної Наглядової ради з питань пробації та умовно-дострокового звільнення; б) надання допомоги суду в обранні адекватного покарання за допомогою оцінки життєвої ситуації обвинуваченого, його соціального статусу, психологічних особливостей особистості, ймовірності скоєння повторних злочинів; в) координація реалізації лікувальних та інших реабілітаційних програм, організованих місцевою владою та некомерційними організаціями.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ ШВЕЦІЇ В УКРАЇНІ

3.1. Основні напрями впровадження досвіду діяльності Служби тюрем і пробації Швеції у діяльність Департаменту з питань виконання кримінальних покарань та Державної установи «Центр пробації» Міністерства юстиції України

Головним напрямом впровадження досвіду діяльності Служби тюрем і пробації Швеції у діяльність Департаменту з питань виконання кримінальних покарань та Державної установи «Центр пробації» Міністерства юстиції України ми вважаємо вироблення пропозицій з удосконалення законодавчого забезпечення діяльності пенітенціарної системи України. Основні з таких пропозицій наведено нами далі в межах цього підрозділу роботи.

По-перше, це залучення досвіду правотворчості Швеції у процес реформування кримінального законодавства України шляхом:

– створення системи покарань, що дозволила б уникнути негативного впливу радянського досвіду і одночасно відповідала б світовим та Європейським нормам щодо альтернативних видів покарань, визначеним у Мінімальних стандартних правилах ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням 1990 р. (Токійських правилах) [43], Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи про Європейські правила щодо громадських санкцій та заходів 2017 р. [44] та Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи про Правила Ради Європи про пробацію 2010 р. [45]. Статтю 51 Кримінального Кодексу України [46] викласти у наступній редакції:

«Стаття 51. Види покарань

До осіб, визнаних винними у вчиненні кримінального правопорушення, судом можуть бути застосовані такі види покарань:

1) штраф;

2) позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу;

3) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;

4) виплата компенсації (відшкодування) збитків потерпілому – додати;

5) обмеження свободи пересування – додати;

6) електронний моніторинг – додати;

7) пробація (пробаційний/громадський нагляд як незалежна санкція, накладена без оголошення вироку у виді позбавлення волі) – додати;

8) громадські роботи;

9) виправні роботи;

10) службові обмеження для військовослужбовців;

11) конфіскація майна;

арешт (виключити);

обмеження волі (виключити);

12) тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців;

13) позбавлення волі на певний строк від 1 місяця до 15 років – додати;

14) довічне позбавлення волі»;

– врахування при призначенні покарання всіх обставин, що впливають на рішення суду, для чого частину третю статті 65 Кримінального кодексу України викласти у наступній редакції:

«3) враховуючи ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винного, *спосіб життя, ступінь моральної занедбаності, можливість виконувати покладені на нього соціальні обов'язки, готовність відшкодувати завдані збитки* та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання»;

– враховуючи моральну застарілість загального правила, за яким у санкціях особливої частини Кримінального кодексу України встановлюються визначені терміни покарань, залишити це правило лише для особливо тяжких злочинів. В усіх інших випадках право визначати межі строкових покарань у

виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; обмеження свободи пересування; електронного моніторингу; пробації; громадських робіт; виправних робіт; службових обмежень для військовослужбовців; тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців; позбавлення волі на певний строк від 1 місяця до 10 років – надати на розсуд суду (судді).

Якщо перший напрям стосується покарань як пов'язаних з позбавленням волі, так і не пов'язаних з ізоляцією від суспільства, то наступний блок у межах вироблених нами пропозицій спрямовано безпосередньо на вдосконалення механізму функціонування органів пробації України з урахуванням дослідженого нами зарубіжного досвіду.

По-друге, пропонуємо внести зміни до КВК України [47], враховуючи досвід діяльності *Kriminalverden* Швеції:

– додати до повноважень уповноваженого органу з питань пробації, викладених у статті 13 Кримінально-виконавчого кодексу України, обов'язок здійснення нагляду за засудженими, звільненими від відбування покарання умовно-достроково і викласти пункт перший частини першої статті 13 КВК України у наступній редакції:

«1. Уповноважений орган з питань пробації у межах своїх повноважень забезпечує:

здійснення нагляду за засудженими, звільненими від відбування покарання з випробуванням, умовно-достроково, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей до трьох років»;

– враховуючи, що уповноважений орган пробації в силу власної правової природи та змісту цих покарань не може виконувати покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських і виправних робіт, а може лише контролювати їх виконання, а також враховуючи наші пропозиції до змін у Кримінальному кодексі України щодо розширення переліку кримінальних покарань покараннями у виді виплати компенсації (відшкодуванні) збитків потерпілому, обмеження свободи

пересування, електронного моніторингу, пробації, викласти пункт другий частини першої статті 13 КВК України у наступній редакції:

«1. Уповноважений орган з питань пробації у межах своїх повноважень забезпечує:

... контроль за виконанням покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських і виправних робіт; виконання покарань у виді виплати компенсації (відшкодуванні) збитків потерпілому, обмеження свободи пересування, електронного моніторингу, пробації».

по-третє, враховуючи зміст Закону «Про тюрми» Королівства Швеція та досвід діяльності Kriminalverden Швеції, а також надані пропозиції щодо змін і доповнень до Кримінального та Кримінально-виконавчого кодексів України, пропонується внести наступні зміни до тексту Закону України «Про пробацію» [48]:

– пункти 2, 3 статті 6 «Завдання пробації» викласти у наступній редакції:

«здійснення контролю за відбуванням покарань засудженими до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, особами, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт;

здійснення нагляду за особами, звільненими від відбування покарання умовно-достроково, з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей віком до трьох років;

виконання покарань у виді виплати компенсації (відшкодуванні) збитків потерпілому, обмеження свободи пересування, електронного моніторингу, пробації»;

– додати до частини другої статті 7 «Підстави для застосування пробації» пункти 6 та 9 наступного змісту:

обвинувальний вирок суду, яким особу засуджено до покарання у виді виплати компенсації (відшкодуванні) збитків потерпілому, обмеження свободи пересування, електронного моніторингу, пробації;

ухвала суду про умовно-дострокове звільнення від покарання.

Пункти 6, 7 та 8 вказаної частини статті 7 вважати відповідно пунктами 7, 8 та 10;

– частину 1 статті 10 «Наглядова пробація» викласти у наступній редакції:

«Стаття 10. Наглядова пробація

1. Наглядова пробація – це здійснення наглядових та соціально-виховних заходів щодо засуджених до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, виплати компенсації (відшкодуванні) збитків потерпілому, обмеження свободи пересування, електронного моніторингу, пробації, громадських робіт, виправних робіт, осіб, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, умовно-достроково, звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, а також направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів».

ВИСНОВКИ

За результатами розв'язання завдань дипломної роботи магістра автор дійшла таких висновків:

1. Система виконання кримінальних покарань Швеції формувалася еволюційним шляхом починаючи від середини XIX ст., коли було організовано перші пенітенціарії, одиночні тюрми та центральні тюрми з примусовими роботами. Відмінною її рисою у цей період було домінування одиночного утримання. У 30–40 роках XX ст. було закладено основи сучасної системи кримінальних покарань Швеції з перевагою штрафних санкцій та альтернативних заходів покарання, що були встановлені Кримінальним кодексом 1962 р. Виконання покарань у виді позбавлення волі в умовах сьогодення регламентується Законом «Про тюрми» 2010 р. Сучасна Служба тюрем і пробації відповідає за тюрми та слідчі ізолятори, за виконання вироків до позбавлення волі та умовно-дострокове звільнення, за виконання вказівок щодо громадських робіт, за складання звітів про попередні розслідування і за транспортування засуджених.

2. Кримінальне законодавство Швеції визнає у якості покарань власне покарання, санкції та окремі особливі наслідки злочину. До покарань відносяться лише штрафи і тюремне ув'язнення. Санкціями за злочин є умовне покарання, пробація та поміщення під спеціальне піклування. На додаток до санкцій закон встановлює окремі особливі наслідки злочину: конфіскація майна, корпоративні штрафи або інші особливі наслідки, обумовлені законом, а також відповідальність у виді відшкодування збитків. Максимальне та мінімальне покарання застосовується з використанням або штрафів, або тюремного ув'язнення, або з комбінації цих двох покарань. Хоча санкції не включені до шкали кримінальних покарань за злочини, вони можуть бути призначені замість покарання відповідно до окремо сформульованих положень кримінального законодавства.

3. Ґрунтуючись на загальнодержавних цінностях, Kriminalvården застосовує у своїй діяльності базові етичні цінності, що знайшли свій вираз у наступних принципах: а) бути поруч з клієнтом; б) бути професіоналами; в) бути справедливими і передбачуваними; г) забезпечувати соціальний захист і безпеку клієнта. Штатні співробітники та волонтери Kriminalvården вважають за необхідне поважати рівну цінність кожного клієнта на основі професійного підходу.

4. Правове регулювання призначення, виконання й відбування кримінальних покарань ґрунтується на кодифікованому кримінальному законодавстві, а також спеціальному правовому акті про виконання вироків, який крім регламентації порядку виконання конкретних кримінальних покарань включає істотний блок з питань структури та призначення виправних установ, статус їх персоналу, підстав застосування фізичної сили та спеціальних засобів – Законі Швеції «Про тюрми». Використання єдиного кримінального закону, тісні контакти в сфері теорії та практики виконання й відбування покарань поведження із засудженими створили передумови для реалізації принципу невідворотності покарання та створення гуманної моделі поведження із засудженими.

5. Тюремні установи Швеції у своїй основі підрозділяються на відкриті, закриті та перехідні установи. Для даного типу побудови тюремної системи є характерним мікрогруповий, а у більшості своїй – частково одиночний (у нічний час) принцип розміщення засуджених, низький коефіцієнт рецидиву злочинності засуджених за рахунок застосування різноманітних індивідуальних освітніх, лікувальних, релігійних і поведінкових програм під час відбування тюремного ув'язнення, реалізації стратегії «Скорочення шкоди», що призводить до ліберальності та гуманізму при виборі форм і методів впливу на засуджених, що співіснують із принципом невідворотності покарання.

6. Місцеві пробаційні відділи виконують три основні функції: а) здійснення нагляду і соціальної підтримки осіб, засуджених до кримінального нагляду, громадських робіт, спеціальних лікувальних програм,

відбування тюремного ув'язнення в формі інтенсивного нагляду, а також осіб, що звільнилися з місць позбавлення волі умовно-достроково. У разі якщо піднаглядні порушують умови відбування покарання, встановлені законом або судом, справа передається для розгляду до спеціальної Наглядової ради з питань пробації та умовно-дострокового звільнення; б) надання допомоги суду в обранні адекватного покарання за допомогою оцінки життєвої ситуації обвинуваченого, його соціального статусу, психологічних особливостей особистості, ймовірності скоєння повторних злочинів; в) координація реалізації лікувальних та інших реабілітаційних програм, організованих місцевою владою та некомерційними організаціями.

7. Пенітенціарні системи України та Швеції мають деякі спільні проблеми. Однак система виконання кримінальних покарань України має певні труднощі, які відрізняються від тих проблем, з якими стикається *Kriminalvården* Швеції, і при вирішенні яких можливо використовувати шведський досвід. Це, по-перше, необхідність вирішення проблеми створення єдиного органу управління пенітенціарною системою, що дозволить комплексно вирішити проблему реформування системи загалом, з урахуванням того, що цей процес триває вже більше п'ятнадцяти років і привів до створення чотирьох автономних органів управління: Департамент з питань виконання кримінальних покарань; Державна установа «Центр пробації»; Державна установа «Генеральна дирекція ДКВС України»; Державна установа «Центр охорони здоров'я ДКВС України», що не спростує виконання завдань, поставлених перед системою. По-друге, потребує удосконалення структура органів та установ виконання покарань, основні засади якої були започатковані ще за часів СРСР. Це призвело до того, що в установах виконання покарань з урахуванням відокремлених дільниць нараховується біля п'ятнадцяти видів режиму відбування покарань, що призводить до свавілля адміністрації, яка спроможна самостійно змінювати умови тримання засуджених, і, як наслідок, до корупційної складової у її діяльності. По-третє, Закон «Про пробацію» 2015 р. потребує удосконалення у визначенні понять «пенітенціарна пробація»,

«наглядова пробація» та введення поняття «по-
степенітенціарна пробація». По-
четверте, потребують суттєвих змін кримінальне та кримінально-виконавче
законодавство України щодо визначення системи покарань, розширення
переліку покарань, альтернативних позбавленню волі та визначення загальних
засад їх виконання. Саме при вирішенні цих нагальних питань може стати у
нагоді досвід функціонування пенітенціарної системи Швеції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Thomas Ekbohm, Gunnar Engström, Birgitta Göransson. Människan, brottet, följderna : kriminalitet och kriminalvård i Sverige. Malmö : Natur & Kultur, 2010. 345 s.
2. Закон Королівства Швеція, прийнятий Ріксдагом у 1734 р. Був ратифікований королем Фредріком I 23 січня 1736 р. і набрав чинності 1 вересня 1736 р. URL: <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/sveriges-rikes-lag> (дата звернення: 21.09.2020).
3. Peter Lindström, Eric Leijonram. The Swedish prison system URL: <http://rageuniversity.com/PRISONESCAPE/PRISON%20THEORY/Swedish%20prison%20system.pdf> (дата звернення: 11.09.2020).
4. Sveriges riksdag. Fängelselag (2010:610). URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/fangelselag-2010610_sfs-2010-610 (дата звернення: 11.05.2020).
5. Jacques Donzelot. The promotion of the social. *Economy and Society*. 1988. V. 17. P. 395-427.
6. Sundell J. O. Karl Schlyter – a Swedish Lawyer and Politician. P. 505 – 514. URL : <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/40-19.pdf> (дата звернення: 11.09.2020).
7. Уголовный кодекс Швеции. Принят в 1962 году. Вступил в силу 1 января 1965 г. По состоянию на 1 мая 1999 г. URL: http://www.sweden4rus.nu/rus/info/juridisk/ugolovnyj_kodeks_shvecii (дата звернення: 5.09.2020).
8. KRIS – Kriminellas revansch i samhället (Злочинці повертаються до суспільства). URL: <https://kris.a.se/info/> (дата звернення: 5.09.2020).
9. Kerstin Svensson. An Integrated Organisation for Institutionalised Caring Power: Prison and Probation in Sweden. URL:

https://www.mmuperu.co.uk/assets/uploads/files/BJCJ_vol3_no1.pdf (дата звернення: 14.09.2020).

10. Сокальська О.В., Ісевич О.І. В'язнична система королівства Швеція: етапи становлення та сучасний стан. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2018. №2(4). С. 135–147.

11. Per Ole Traskman. The swedish system of criminal sanctions. URL: https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00419159v2/file/RAPPORTS_NATIONAUX_-_Sweden_-_Per_Ole_TRASKMAN.pdf (дата звернення: 20.09.2020).

12. Suzanne Wennberg. On the Swedish Criminal Law System generally. *Swedish Law in the New Millennium*. 2000. Stockholm, PP. 155-200.

13. Д. Усик. Система наказаний в Швеції. *Литовський кур'єр*. 2011. № 17(844). С. 5-7.

14. Лисодєд, О.В. Степанюк, А.Х. Покарання та громадські санкції у діяльності Служби тюрем і пробації Швеції. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. № 4 (35). С. 99-109.

15. О. Левицька. Професійна етика: Філософський енциклопедичний словник / гол. редкол. В. І. Шинкарук та ін. Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. 742 с.

16. Професійна етика персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України: навчальний посібник / уклад. І.В. Дорошенко, Біла Церква : Білоцерківський центр підвищення кваліфікації персоналу ДКВС України, 2019. 73 с.

17. Kriminalvårdens etiska KOD. URL: https://www.kriminalvardens.se/globalassets/om_oss/kriminalvardens-etiska-kod1.pdf (дата звернення: 14.09.2020).

18. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 11.05.2020).

19. Värdegrund i praktiken. URL: https://www.kriminalvarden.se/globalassets/om_oss/kriminalvardens-etiska-kod1.pdf (дата звернення: 20.06.2020).
20. Кодекс етики та службової поведінки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України: схвалено рішенням колегії Державної пенітенціарної служби України протокол №11ПК від 19.12.2012. URL: <http://ukrprison.org.ua/departmental/suborders/1367145079> (дата звернення: 20.09.2020).
21. І. Яковець, Ю. Новосад. Про зміст поняття персонал органів та установ виконання покарання та його системоутворюючі ознаки. *Історико-правовий часопис*. 2017. № 1. С. 120-125.
22. Вейберт С.И. Система наказаний в Швеції: основи уголовной политики. *Вопросы управления*. 2013. №04 (25). URL: <http://journal-management.com/en/issue/2013/04/41> (дата звернення: 23.08.2020).
23. Уголовный кодекс Швеции / Научные редакторы проф. Н.Ф. Кузнецова и канд. юрид. наук С.С. Беляев. Перевод на русский язык С. С. Беляева. Санкт-Петербург : Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. 320 с.
24. Дрегалю А.А., Ульяновский В.И. Социальная работа в Швеции. Архангельск : Издательский дом «Элпа», 1996. 124 с.
25. Лисодєд О.В., Степанюк А.Х. Умови відбування покарання у тюрмах Швеції. *Вісник прокуратури*. 2003. № 6(24). С. 111-116.
26. Річний звіт Шведської служби тюрем і пробації за 2019 рік. KOS 2019. Kriminalvård och 3. NÅKTE. URL: https://www.kriminalvarden.se/globalassets/publikationer/kartlaggningar-och-utvarderingar/kos_2019.pdf (дата звернення: 11.04.2020).
27. Тепляшин П.В. Европейские пенитенциарные системы (теоретико-прикладное и сравнительно-правовое исследование): дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Сиб. юрид. инст. МВД РФ. Красноярск, 2018. 496 с.

28. Kriminalvården. Säkerhet och tillsyn. URL: <https://www.kriminalvarden.se/fangelse-frivard-och-hakte/hakte/sakerhet-och-tillsyn/> (дата звернення: 06.05.2020).

29. Kriminalvården. Fängelse. URL: <https://www.kriminalvarden.se/fangelse-frivard-och-hakte/fangelse/> (дата звернення: 11.05.2020).

30. Річний звіт Шведської служби тюрем і пробації за 2019 рік. KOS 2019. Kriminalvård och. 3. HÄKTE. URL: https://www.kriminalvarden.se/globalassets/publikationer/kartlaggningar-och-utvarderingar/kos_2019.pdf (дата звернення: 11.04.2020).

31. Ирина Дергачева. Пенитенциарная система Швеции сегодня и завтра. URL: <http://www.rodon.org/society-090826115852> (дата звернення: 11.06.2020).

32. Sveriges riksdag. Fängelselag (2010:610). URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/fangelselag-2010610_sfs-2010-610 (дата звернення: 11.05.2020).

33. Директива служби тюрем і пробації від от 07. 01.2013 р. № 11-2012-2602. Kriminalvården. Generaldirektören. URL: https://www.kriminalvarden.se/globalassets/om_oss/2013-2-inledning-samt-chefspolicypdf (дата звернення: 23.05.2020).

34. Om Kriminalvården. URL: <https://www.kriminalvarden.se/om-kriminalvarden/> (дата звернення: 01.08.2020).

35. Обзор законодательства скандинавских и балтийских стран по службе пробації (уголовному надзору). Информационное издание. Санкт-Петербург : СПб ОО «Гражданский контроль», 2005. 243 с.

36. Kriminalvården. Biträdande övervakare. URL: <https://www.kriminalvarden.se/fangelse-frivard-och-hakte/frivard/Bitradande-overvakare/> (дата звернення: 12.08.2020).

37. Kriminalvården. Kontrollör. URL: <https://www.kriminalvarden.se/fangelse-frivard-och-hakte/frivard/Kontrollor/> (дата звернення: 18.08.2020).

38. Бо Леннарт Йоханссон. Общие сведения о системе исполнения наказаний в Швеции. URL: <http://ceip.narod.ru/swed.htm> (дата звернення: 21.08.2020).

39. Kriminalvården. Villkorlig dom. URL: <https://www.kriminalvarden.se/fangelse-frivard-och-hakte/frivard/Villkorlig-dom/> (дата звернення: 16.08.2020).

40. Kriminalvården. Skyddstillsyn. URL: <https://www.kriminalvarden.se/fangelse-frivard-och-hakte/frivard/Skyddstillsyn/> (дата звернення: 14.09.2020).

41. Kriminalvården: Behandling i frivård. URL: <https://www.kriminalvarden.se/fangelse-frivard-och-hakte/frivard/behandling-i-frivard/> (дата звернення: 16.08.2020).

42. Kriminalvården. Övervakningsnämnderna. URL: <https://www.kriminalvarden.se/fangelse-frivard-och-hakte/frivard/Overvakningsnamnderna/> (дата звернення: 21.08.2020).

43. Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські правила). Прийняті 14.12.1990 р. Резолюцією 45/110 Генеральної Асамблеї ООН. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_907#Text (дата звернення: 14.07.2020).

44. Рекомендація CM/Rec (2017) 3 про Європейські правила щодо громадських санкцій та заходів. Ухвалена Комітетом Міністрів на 1282-му засіданні заступників міністрів 22 березня 2017 р. URL: https://www.probation.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/Rec20173-CSM-and-commentary_%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%8E-%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%8E-%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BD%D1%82.pdf (дата звернення: 05.07.2020).

45. Рекомендація CM/Rec(2010)1 Комітету Міністрів державам- членам про Правила Ради Європи про пробацію. Ухвалена Комітетом Міністрів на 105-

му засіданні заступників Міністрів 20 січня 2010 р. URL: https://www.probation.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/Rec20173-CSM-and-commentary_%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%8E-%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%8E-%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BD%D1%82.pdf (дата звернення: 11.07.2020).

46. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 14.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 21.11.2020).

47. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. Дата оновлення: 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 21.11.2020).

48. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 р. № 160-VIII. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення: 21.11.2020).

49. Алексеева Е.С. Общая характеристика пенитенциарной системы Швеции. *Уголовно-исполнительная система на современном этапе: взаимодействие науки и практики*: материалы междунауч.-практ. межведом. конф. (Самара, 16-17 июня 2016 г.). Самара: Изд-во: Самар. юрид. инст. ФСИН РФ, 2016. С. 18-20.

50. Алферов Ю.А. Международный пенитенциарный опыт и его реализация в современных условиях. Домодедово: РИПК, 1993. 125 с.

51. Арановский К.В. Государственное право зарубежных стран: Учебник для вузов. Москва: Издательская группа «ФОРУМ» – «ИНФРА-М», 1998. 488 с.

52. Багреева Е.Г. Об организации пенитенциарных систем в международной практике. *Уголовно-исполнительная система: право, экономика, управление*. 2012. № 5. С. 21-24.

53. Баязитов Илдар. Пенитенциарная система стран Скандинавии. URL: http://www.yardem.ru/publ/stati/penitenciarnaja_sistema_stran_skandinavii/22-1-0-1807 (дата звернення: 21.05.2020).

54. Богатирьев И.Г., Копотун И.М., Пузирьев М.С. Порівняльне кримінально-виконавче право: навчальний посібник. Київ: Інститут кримінально-виконавчої служби, 2013. 140 с.

55. Бондаренко А. Пенитенциарная система Швеции глазами белорусского правозащитника, 19 января 2010 г. URL: <http://statkevich.org/news.php?readmore=1102> (дата обращения: 06.10.2020).

56. Галай А.О., Дука О.А., Яковець І.С. та ін. Огляд іноземної практики підготовки персоналу пенітенціарної системи: науковий аналіз. Київ: КНТ, 2014. 48 с.

57. Іваньков І.В., Іваньков О.І., Олійник О.І. Теорія пенітенціарії: історико-правове узагальнення: навчально-методичний посібник. Чернігів: Чернігівський юридичний коледж ДПтС України, 2013. 258 с.

58. Кан А.С. (отв. ред.) История Швеции. Москва: Наука, 1974. 719 с.

59. Лафитский В.И., Касаткина Н.М., Колибаб А.К. Правительства, министерства и ведомства в зарубежных странах. Москва: Юрид. лит., 1994. 127 с.

60. Мелин Я., Юханссон А.В., Хеденборг С. История Швеции /Пер. со швед. Н. М. Плевако. Москва: Весь мир, 2002. 400 с.

61. Могунова М.А. Скандинавские государства: центральные органы власти. Москва : Юрид. лит., 1975 г. 223 с.

62. Мюрдаль Г., Польссов Р., Экстрем Т. Швеция и Западная Европа. Москва : Прогресс, 1964. 170 с.

63. ОБСЕ-Полис. Правоохранительные органы государств-участников и партнеров: Швеция URL: http://polis.osce.org/countries/details?item_id=71&lang=ru (дата обращения: 06.08.2020).

64. Петерсон О. Шведская система правления и политика. Москва: Московская школа политических исследований, 2008. 208 с.

65. Пузирьов М.С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. 514 с.

66. Радио Швеция-Россия. Интервью с Пером Вестбергом, директором отдела безопасности шведской пенитенциарной службы: Тюремная система в Швеции: профилактика от радикализации и формирования бандгруппировок. URL: <https://sverigesradio.se/artikel/6099327> (дата звернення: 16.05.2020).

67. Тогочинський О. М., Третяк О. С., Чебоненко С. О. Формування фахової компетентності персоналу уповноважених органів з питань пробації в контексті міжнародних стандартів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2018. Вип. 153. С. 140–145.

68. Хайруллин В.И., Юсупова З.А. Из пенитенциарного опыта скандинавских стран. *Евразийская адвокатура. Право*. 2019. №1 (38). С. 82-85.

69. Яворский М.А. Дерадикализация заключенных в тюрьмах Скандинавских стран. *Вестник Казанского юридического института МВД России*. 2017. Т. 7. № 3 (29). С. 43 - 50.

70. Ягунов Д.В. Європейські правила пробації як стандарт управління службами пробації у країнах-членах Ради Європи: філософія, структура, спрямованість. *Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць ОРІДУ*. Вип. 2 (50). 2012. С.125-129.

71. Ягунов Д.В. Сучасна пенологія: альтернативний курс. Одеса: Фенікс, 2010. 176 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ
запропонованих змін до кримінального та кримінально-виконавчого
законодавства України

Чинна редакція	Редакція з урахуванням запропонованих змін
Кримінальний кодекс України	
<p>Стаття 51. Види покарань До осіб, визнаних винними у вчиненні кримінального правопорушення, судом можуть бути застосовані такі види покарань:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) штраф; 2) позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; 3) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; 4) громадські роботи; 5) виправні роботи; 6) службові обмеження для військовослужбовців; 7) конфіскація майна; 8) <i>арешт</i>; 9) <i>обмеження волі</i>; 10) тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців; 11) позбавлення волі на певний строк; 12) довічне позбавлення волі. 	<p>Стаття 51. Види покарань До осіб, визнаних винними у вчиненні кримінального правопорушення, судом можуть бути застосовані такі види покарань:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) штраф; 2) позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; 3) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; 4) виплата компенсації (відшкодування збитків) потерпілому; 5) обмеження свободи пересування; 6) електронний моніторинг; 7) пробація (пробаційний громадський нагляд); 8) громадські роботи; 9) виправні роботи; 10) службові обмеження для військовослужбовців; 11) конфіскація майна; арешт (виключити); обмеження волі (виключити); 12) тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців; 13) позбавлення волі на певний строк від 1 місяця до 15 років –

	<p>додати; 14) довічне позбавлення волі</p>
<p>Стаття 63. Позбавлення волі на певний строк 1. Покарання у виді позбавлення волі полягає в ізоляції засудженого та поміщенні його на певний строк до кримінально-виконавчої установи закритого типу. 2. Позбавлення волі встановлюється на строк від одного до п'ятнадцяти років, за винятком випадків, передбачених Загальною частиною цього Кодексу.</p>	<p>Стаття 63. Позбавлення волі на певний строк 1. Покарання у виді позбавлення волі полягає в ізоляції засудженого та поміщенні його на певний строк до кримінально-виконавчої установи закритого типу. 2. Позбавлення волі встановлюється на строк від одного місяця до десяти років, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом за особливо тяжкі злочини – до 15 років.</p>
<p>Стаття 65. Загальні засади призначення покарання 1. Суд призначає покарання: 1) у межах, установлених у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, що передбачає відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення, за винятком випадків, передбачених частиною другою статті 53 цього Кодексу; 2) відповідно до положень Загальної частини цього Кодексу; 3) враховуючи ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання</p>	<p>Стаття 65. Загальні засади призначення покарання 1. Суд призначає покарання: 1) у межах, установлених у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, що передбачає відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення, за винятком випадків, передбачених частиною другою статті 53 цього Кодексу; 2) відповідно до положень Загальної частини цього Кодексу; 3) враховуючи ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винного, спосіб життя, ступінь моральної занедбаності, можливість виконувати покладені на нього соціальні обов'язки, готовність відшкодувати завдані збитки та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання</p>
Кримінально-виконавчий кодекс України	
<p>Стаття 13. Повноваження уповноваженого органу з питань пробації 1. Уповноважений орган з питань пробації у межах своїх повноважень</p>	<p>Стаття 13. Повноваження уповноваженого органу з питань пробації 1. Уповноважений орган з питань пробації у межах своїх повноважень</p>

<p>забезпечує: здійснення нагляду за засудженими, звільненими від відбування покарання з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей до трьох років; виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських і виправних робіт</p>	<p>забезпечує: здійснення нагляду за засудженими, звільненими від відбування покарання з випробуванням, умовно-достроково, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей до трьох років; контроль за виконанням покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських і виправних робіт; виконання покарань у виді виплати компенсації (відшкодуванні) збитків потерпілому, обмеження свободи пересування, електронного моніторингу, пробації</p>
Закон України «Про пробацію»	
<p>Стаття 6. Завдання пробації 1. Завданнями пробації є: підготовка досудових доповідей щодо обвинувачених; здійснення нагляду за засудженими до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, особами, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей віком до трьох років; виконання певних видів покарань,</p>	<p>Стаття 6. Завдання пробації 1. Завданнями пробації є: підготовка досудових доповідей щодо обвинувачених; здійснення контролю за відбуванням покарань засудженими до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, особами, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт; здійснення нагляду за особами, звільненими від відбування покарання умовно-достроково, з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей віком до трьох років; виконання покарань у виді у виді виплати компенсації</p>

не пов'язаних з позбавленням волі...	(відшкодуванні) збитків потерпілому, обмеження свободи пересування, електронного моніторингу, пробації
<p>Стаття 7. Підстави для застосування пробації</p> <p>2. Підставою для застосування пробації є:</p> <p>письмовий запит суду до органу пробації про надання досудової доповіді щодо обвинуваченого; обвинувальний вирок суду, яким особу засуджено до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт;</p> <p>обвинувальний вирок суду, яким особу засуджено до позбавлення волі на певний строк;</p> <p>обвинувальний вирок суду, яким особу засуджено до обмеження волі;</p> <p>обвинувальний вирок суду, яким особу звільнено від відбування покарання з випробуванням;</p> <p>ухвала суду про заміну покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт;</p> <p>ухвала суду про звільнення від відбування покарання вагітної жінки або жінки, яка має дитину віком до трьох років;</p> <p>акт про помилування, яким</p>	<p>Стаття 7. Підстави для застосування пробації</p> <p>2. Підставою для застосування пробації є:</p> <p>письмовий запит суду до органу пробації про надання досудової доповіді щодо обвинуваченого; обвинувальний вирок суду, яким особу засуджено до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт;</p> <p>обвинувальний вирок суду, яким особу засуджено до позбавлення волі на певний строк;</p> <p>обвинувальний вирок суду, яким особу засуджено до обмеження волі;</p> <p>обвинувальний вирок суду, яким особу звільнено від відбування покарання з випробуванням;</p> <p>обвинувальний вирок суду, яким особу засуджено до покарання у виді виплати компенсації (відшкодуванні) збитків потерпілому, обмеження свободи пересування, електронного моніторингу, пробації;</p> <p>ухвала суду про заміну покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт;</p> <p>ухвала суду про звільнення від відбування покарання вагітної жінки або жінки, яка має дитину віком до трьох років;</p> <p>ухвала суду про умовно-дострокове звільнення від покарання;</p> <p>акт про помилування, яким</p>

<p>засудженому замінено покарання або невідбуту частину покарання покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт.</p>	<p>засудженому замінено покарання або невідбуту частину покарання покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт.</p>
<p>Стаття 10. Наглядова пробація 1. Наглядова пробація - це здійснення наглядових та соціально-виховних заходів щодо засуджених до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, осіб, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, а також направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів</p>	<p>Стаття 10. Наглядова пробація 1. Наглядова пробація - це здійснення наглядових та соціально-виховних заходів щодо засуджених до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, виплати компенсації (відшкодуванні) збитків потерпілому, обмеження свободи пересування, електронного моніторингу, пробації, громадських робіт, виправних робіт, осіб, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, умовно-достроково, звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, а також направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів</p>